

XLVIII. évfolyam, 1. szám
2026. március

A **Édes** Anyanyelvünk

Az Anyanyelvapolók Szövetségének folyóirata

A MÉDIA (NY)ELVI FELELŐSSÉGE

2. oldal

EGYHÁZI NÉPÉNEKEK NYELVEZETE
A HÚSVÉTI IDŐBEN
19. oldal

NYELVEMLÉKEK AZ IRODALOMÓRÁKON
ASSZOCIATÍV ÉS EGYÉB
MÓDSZEREKKEL
27. oldal

Tartalom

Felelős választások.....	1
Disputa	
A média (ny)elvi felelőssége.....	2
Édes angyalvünk	
Jubileum, azaz 50 év.....	11
Útelágazás vagy *útelágazódás?	14
A nyelvtudomány műhelyéből	
Egyházi népelemek nyelvezete a húsvéti időben	16
Hallgatói barok	
Nyelvemlékek az irodalomórákon asszociatív és egyéb módszerekkel.....	27
Könyvajánló	
Péntek János: Nyelvész életidők, életpályák Erdélyben. Elődök, mesterek, pályatársak.....	35
Levelesláda	
Hamis szavak.....	36
40, 30, 20... éve írtuk.....	38
Pontozó.....	40
Hírek	
Katolikus középiskolák XVII. országos helyesírási versenye a váci Apor Vilmos Katolikus Főiskolán.....	45
Rövid hírek.....	47
Az ASZ ifjúsági tagozatának hírei.....	48

“ Dualizmus idején érte a birodalom mindig története fénypontjait, tökéletes uniformitás alatt érte megaláztatásait... Ausztria dualizmusa kétkarú óriás, míg az egységes Ausztria egy beteg szörny mely önmagát elnyelte s nem bírja megemészteni. ”

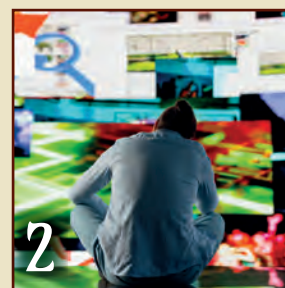
Részlet Jókai Mór képviselői szűzbeszédéből 1861. május 22-én

Számunk szerzői

Aczél Petra nyelvész, kommunikáció- és médiakutató, a SZIE tanára, az AI- és Jövőstratégiák Központ vezetője
Bereki Anikó szerkesztő-műsorvezető, MTVA Kossuth Rádió
Buvári Márta nyelvművelő, a Bárczi Alapítvány alapítója
Csontos Sára nyelvész, az MKI Magyar Nyelvtörténeti Kutatóközpontjának tudományos segédmunkatársa

Frang Gizella nyelvész, a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Karának egyetemi docense
Gasparics Gyula nyelvész, az Apor Vilmos Katolikus Főiskola főiskolai tanára
Kerekes Barnabás pedagógus, a Baár-Madas Református Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium tanára

H. Tóth Tibor nyelvész, az NKE Nemeskürty István Tanárképző Kar egyetemi docense
Képiró Zsanett egyetemi hallgató, PPKE Bölcsészettudományi Kar
Pomozsi Péter nyelvész, az MKI MNy-Kk igazgatója, az NKE Nemeskürty István Tanárképző Karának tanszékvezető docense
Süveges Gergő szerkesztő-műsorvezető, MTVA Kossuth Rádió

A média (ny)elvi felelőssége

Útelágazás
vagy *útelágazódás?

Egyházi népelemek
nyelvezete a húsvéti időben

Nyelvemlékek az irodalom-
órákon asszociatív és egyéb
módszerekkel

Édes Anyanyelvünk
az Anyanyelvapolók Szövetségének
folyóirata

Megjelenik évente négyszer.

Tiszteletbeli főszerkesztő:

Grétsy László

Főszerkesztő: Pomozi Péter
Szerkesztők: Nagy Dóra, Tóth Zsolt
Tördelőszerkesztő, tipográfus:
Karácsony Fanni

Szerkesztőbizottság:
Gréczi-Zsoldos Enikő,
Hajnal Jenő, Heltainé Nagy Erzsébet,
Juhász Dezső, Korzenszky Richárd OSB,
Péntek János, Pusztay János,
Toma Kornélia

Felelős kiadó: Nyiri Péter, az Anya-
nyelvapolók Szövetségének elnöke

Kiadja az Anyanyelvapolók Szövetsége
www.anyanyelvapolo.hu

A szerkesztőség címe:
1368 Budapest, Pf. 250
szekesztoseg@anyanyelvapolo.hu
ISSN 0139-0457 (nyomtatott)
ISSN 1588-0311 (online)

Nyomda: Prime Rate Zrt.

Előfizetésben terjeszti
a Magyar Posta Zrt. Hírlap Üzletága
(Bp. VIII., Orczy tér 1.)

Előfizethető valamennyi postán,
kézbesítőnél.

További terjesztő:
Könyvtárellátó Kht.

Támogatók:

Petőfi Kulturális Ügynökség

Magyar Kultúraért Alapítvány,
Magyar Művészeti Akadémia

A szerkesztőség nem feltétlen ért
mindenben egyet a közölt írások
tartalmával.

A belépési nyilatkozat honlapunkon
elérhető. Az ASz tagjai lapunkat
illetményként kapják.

Felelős választások

Az anyanyelvüket szerető, a nyelvi minőség fontosságá-
val tisztában lévő beszélők számára mindig is lényegi
szempont, milyen nyelvi mintákat közvetít a média,
újságírástól a folyvást szaporodó online kommunikációs felü-
letekig. Legújabb számunk disputájában épp a média (ny)elvi
felelősségének kérdését járjuk körül: szakértőink disputájá-
ból kiderül, a nyelvi mintaközvetítés nem feltétlen egyirányú
folyamat. Nemcsak az életünkben egyre nagyobb teret követelő
médiaplatformok hatnak ránk, fogyasztókra, hanem felelős vá-
lasztásokkal magunk is hozzájárulhatunk ahhoz, hogy a nyelvi
minőséget is szem előtt tartó csatornák, műsorok, alkalmazások
legyenek népszerűbbek. Tudatos és felelős nyelvi választást su-
gall H. Tóth Tibor is nyelvi tanácsadó cikkében, melyben az ere-
detibb *útelágazás* alakváltozatot ajánlja a feleslegesen túlképzett
útelágazódás ellenében. Az igényes, szép kiejtésről, a jó beszéd-
technika kívánalmáról sem csak *Disputánkban* esik szó: Kerekes
Barnabás Péchy Blanka művésznőre, a Kazinczy-díj Alapítvány
létrehozójára emlékezik az épp félszázada indult *Beszélni nehéz!*
című műsora kapcsán.

Mikor olvasóink tavaszi számunkat kézbe kapják, alig egy
hónap választ el minket húsvétól: folytatjuk tehát Frang Gizella
ünnepi népéneksorozatát is, a karácsonyiak után ezúttal a hús-
véti népének nyelvezete áll a középpontban. A sok kedves
szövegrészlet, a sok kedves kép kellemes gyermekkori, csalá-
di emlékeket ébreszthet. Magyartanároknak is érdekes lehet
Képíró Zsanett írása a *Hallgatói sarokban*: ezúttal nem a ma-
gyar nyelv-óra tantárgyközi lehetőségei, hanem az irodalomóra
nyelvtörténeti lehetőségei állnak a középpontban. Könyvaján-
lónkban pedig egy igazi nyelvi-nyelvészeti csemegére bukkan-
hatnak: Péntek János professzor erdélyi elődökről, pályatár-
sáról emlékezik friss kötetében. Mindezeket túl megszokott
visszatekintő és rejtvényrovatainkat is megtalálják.

Minden kedves olvasónknak áldott, békés ünnepeket, szép
tavaszt kívánunk!

Pomozi Péter
főszerkesztő

az Anyanyelvapolók Szövetsége alelnöke

A média (ny)elvi felelőssége

Pomozi Péter kerekasztala

Aczél Petra

Süveges Gergő

Bereki Anikó

Fotók: Emmer László, Artfókusz, Határok nélkül

A mikor II. Rákóczi Ferenc, a nagyságos fejedelem 1705-ben *Mercurius Veridicus ex Hungaria* címen megindította az első honi periodikát, nem kisebb cél vezérelte, minthogy politikai szövetségeket találjon haza és szabadság ügyének. Hon és nemzet, haza és haladás szolgálata jelölte az irányt Rát Mátyás számára is Pozsonyi Hírmondójának alapí-

tásakor, és a hon iránti hevület fűtötte a reformkor nagyhatású újságainak elindítóit is. A felelősségvállalás akkoriban – jóllehet még a standard változat grammatikája és helyesírási kisokosa sem jelent meg¹ – természetszerűen terjedt ki az igényes nyelvi megformálásra és a lehetőleg következetes írásmódra. A színesedő média 1893-ban, a Puskás Tivadar alapította

telefonhírmondóval vált olvashatóból hallhatóvá. A Magyar utcai apró stúdió így köszöntötte a város lakosságát: „Üdvözljük Budapest lakosságát. Üdvözljük olyan szokatlan módon, amely páratlan az egész világon. Üdvözljük az első várost, amelyből a Telefonhírmondó az egész világon győzedelmes útjára indul.” Negyedszázaddal később a jóval hatékonyabb utód,

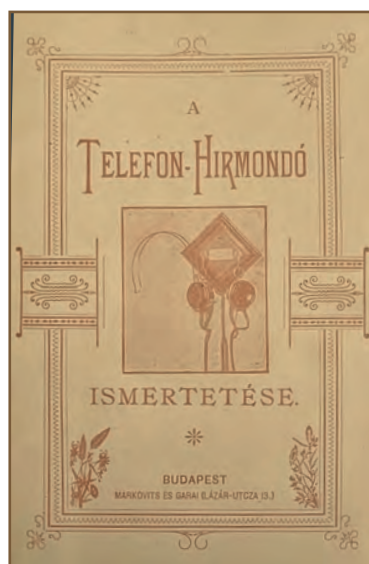
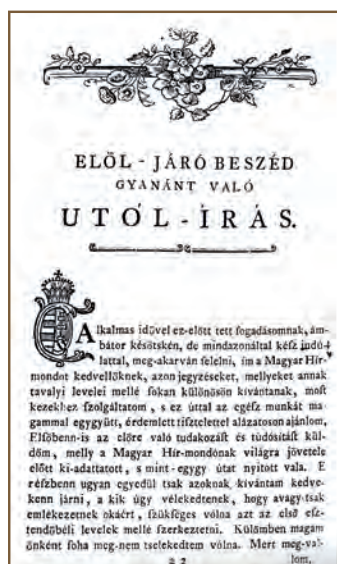
¹ A magyar szókötés főbb szabályai. Magyar Királyi Egyetem, Budán, 1843., *A magyar nyelv rendszere*. Közre bocsátá a Magyar Tudós Társaság, A Magyar Királyi Egyetem' betűivel, Budán, 1846.

a rádió is elindult a világsiker útján, hogy aztán újabb negyedszázad múltán félelmetes kihívóval szembesüljön, a televízióval. Ezzel az audiovizuális technika kisebb-nagyobb dobozokban bevonult az otthonokba, és néhány évtizedig a tévémogulok azt hihették, örökre kezükben a leghatékonyabb információs eszköz. Ma, az egyre szédítőbb változások korában követhetetlen mennyiségű információforrás – rádió- és tévécsatornák garmadája, világháló médiaalkalmazások, podcastek tömkelege – közt bolyong az átlag médiafogyasztó. Sőt, láthatja, követheti s akár szeretheti is a jövőmérnökök csábos mosolyú MI-álmát, Bíró Adát. Ám kávéra már nem hívhatja

a kisasszonyt, hiszen ő úgy van, hogy valójában még sincs... E sci-fibe illő folyamatok mind élesebben vetik fel a média társadalmi és nyelvi felelősségének kérdését, a felelősség körét, mértékét, alkalmazhatóságát. Minden elvárás talán nem is vonatkozhat minden médiaszereplőre. Vagy mégis? Hiszen a(z) (nyelvi) minőség fenntartása, netán emelése a társadalmi sikeresség és egyúttal nemzeti jövőnk kulcsa is, zuhanása ellenben homályossá teszi nemcsak nyelvünk, nyelv-közösségünk, hanem végsősoron nemzetünk jövőképét is. Mai Disputánkban erről a felelősségről gondolkodunk Aczél Petra nyelvész-médiakutatóval,

az MTVA Montágh-testület elnökével, Bereki Anikóval, az MTVA Kossuth Rádió szerkesztő-műsorvezetőjével és Süveges Gergővel, szintén az MTVA Kossuth Rádió szerkesztő-műsorvezetőjével. Három jeles médiaszakemberrel, akik nemcsak szakmai tudásukról, hanem igényes nyelvhasználatukról és beszédtechnikájukról is közismertek. Hármójuk válaszaik olykor erősen különböző szempontokat hoznak a beszélgetésbe, ez azonban semmiképp sem rossz, sőt: az eltérő álláspontok megismerése még inkább segíthet annak felismerésében, mit tehet a média, és mit tehet a médiafogyasztó a jobb és igényesebb nyelvi választásokért.

A Magyar Hirmondó egy oldala 1781-ből; a Telefon-hirmondó füzetkéje; Telefon-hirmondó-hirdetés.

Forrás: magányűjtemény

P. P. Kezdjük talán azzal, mekkora a társadalmi felelőssége a médiának abban, hogy mi hangozzék el?

A. P.: Minden megszólalás morális tett. Egyrészt azért, mert megmutatja, a közlő hogyan látja a világot. Másrészt, mert ebbe a világba egyszersmind meghív vagy éppen elűz belőle, kifejtett vagy rejtett szándékának megfelelően. Mindezzel pedig értékszémleletet közvetít. Ez azt jelenti, hogy a szünetmentesen kommunikáló

média társadalmi felelőssége nagy. De ne nevezzük ilyen elvontan „médiának”! Hiszen alapvetően itt is emberek-ről beszélünk: a vezetőkről, szerkesztőkről, tudósítókról, kommentátorokról, influencerszerekről és marketingeseikről. Bár, az is lehet, hogy most már mesterséges-intelligencia-ügynökökről is... Az ő választásai és döntései pedig alapvetően határozhatják meg egy kisebb vagy nagyobb közönség napirendjét, azt, hogy mit tartanak figyelemre méltó-

nak, beszédtemának: egy új piros rúzs? A környezetvédelmet? A közelgő választásokat, esetleg egy celeb(ritás) hűtlenségét? Fontos, hogy tudatosak maradjunk abban, ki, mit, miért illeszt be „gondolkodási programjainkba”.

S. G.: Én azzal kezdeném, mit értünk médián. Hajlamosak vagyunk a televíziókon és a rádiókon, netán lapokon számonkérni a médiumokkal kapcsolatos vélt és valós elvárásainkat, ugyanakkor nem mehetünk el szó nél-

Koncertközvetítés a telefonhírmondóval
Forrás: Wikipédia

külön emellett, hogy a média ma már nem rajtunk kívül létezik, hanem mi magunk is a média részeivé váltunk. Mi, mindannyian, akik nézünk, hallgatunk, olvasunk. Még akkor is, ha közvetlenül nem vagyunk tartalomkészítők. Mivel a média döntő többsége ma már az internetes felületeken jelenik meg, a kattintásainkkal, a választásainkkal, a preferenciáinkkal mi magunk is alakítjuk, mi az, ami nagyobb hangsúlyt kap, több elérést produkál, szélesebb körben válik

ismertté. Az algoritmusokat mi mindannyian tanítjuk. Ezért aztán a kétségtelenül kényelmes felelősségelhárítás mellé talán érdemes a saját személyes felelősségünk kérdését is beemelni.

B. A.: Kétségtelen, ha a média szót a klasszikus tömegtájékoztatási eszközök (újság, televízió, rádió) szinonimájaként használjuk, akkor ezeknek ma kisebb a befolyásuk, mint volt akár két-három évtizede, a világháló kialakulása, rohamos

térhódítása előtt, de a társadalmi felelősségük szerintem nem csökkent. Az internet különböző felületein, főként közösségi tereiben sokszor egészen alacsony színvonalú az önkontroll, és sokszor bizony a különféle ellenőrző algoritmusok is furcsa helyzeteket teremtenek. Ezért a szerkesztőségi közösségek munkatársainak, a még mindig hús-vér emberek által vezetett médiumokban még inkább törekedniük kell a színvonalas, etikus kommunikációra, a hiteles

Rádiózás királyi családi körben. Hátsó sor, balról jobbra: Zita királyné, Habsburg Ottó, Róbert, Károly Lajos, Etelka, Félix; első sor: Erzsebet, Rudolf, Sarolta.

Forrás: fortépan/Habsburg Ottó Alapítvány

Balra: Dömök Gábor és Kertész Zsuzsa a Magyar Rádió stúdiójában. Jobbra: az MTV stúdiója, Lénárd Judit tévébemondó

Forrás: fortépan/Rádió és Televízió Újság

tájékoztatásra a közvélemény tudatos formálásában.

P. P. Térjünk rá a „hogyan” kérdésére! Mekkora nyelvi felelőssége van (kellene legyen) a médiának, és hogyan lehetne a nyelvi illemnek, a nyelvi minőségnek érvényt szerezni 2026-ban? Csak a kiemelt szereplőkre vagy mindenkre vonatkoznak bizonyos nyelvi elvárások? Elvárható-e egyáltalán valamiféle

nyelvi standard napjaink médialabirintusában, mely már nyomokban is alig hasonlít a Magyar utca hősköri hírmondószobáckájára?

B. A.: Szerintem hatalmas. A különböző médiumok nem csupán híreket közvetítenek: a kiválasztott és közzétett hírekkel, azok tudatosan szerkesztett sorrendjével eleve aktívan alakítják a társadalmi normákat, értékeket. Ezért nem lehet mindegy, hogy mi

hangzik el, hogyan hangzik el, mit mutatunk meg, s hogyan szólunk róla. A nyelv helyes használata, a szép, igényes beszéd alapvetően fontos (kellene legyen) a közszolgálati médiumokban megszólalók esetében, hiszen ez a nyelvhasználat akaratlanul is minta a nézők és a hallgatók számára is. Felkészületlen, nyelvtanilag képzetlen személyek ne lehessenek műsorvezetők, riporterek, s szerkesztői elvárásaim

egyike, hogy még szakértőknek mondott vendégek se!

A. P.: Meggyőződéseim szerint az első lépés, hogy a családban, a gyermeknevelésben szemponttá tesszük az igényes nyelvhasználatot. Példát adunk, egyszersmind elvárjuk, hogy hétköznapi beszélgetéseinkben legyen mondanivaló, stiláris tudatosság, kifejező- és érvelőerő, a közlés érthetőségére és szépségére vonatkozó igyekezet. Mivel az egyéni médiahasználatot is ez a közeg határozza meg, így azt a befolyást, amelyet a média gyakorol ránk, így már belsővé tett elvek szűrhetik. Tudjuk, hogy mára a mesterséges intelligencia nyelvi fordulatait vesszük át, és nem feltétlenül fordítva. A felsőoktatási intézményekben, csakúgy, mint a médiában fontos, hogy olyan toborzási és felvételi rendszer működjön, amelynek hangsúlyos, sőt döntő eleme a nyelvhasználati igényesség, a nyelvi műveltség, az erre való törekvés, a készség a további fejlesztésre. Nemcsak elméletekre és divatstylistokra van szükség, akik tudást mélyítenek vagy éppen öltöztetnek és ékszereznek,

nemcsak sminkesekre, akik kamerakészre festik az arcot, hanem nyelvi mentorokra is, akik egy-egy megszólalás előtt „rendbe szedik” a médiaszereplőt. De mindennek azért nem a stúdióba lépés előtt kell elkezdődnie. Már a médiaszöveg megírásánál, a téma megszerkesztésénél fel kell merülnie: hogyan fog ez az anyanyelven megszólalni? Kellenek tehát a határozott irányelvek, a visszajelzésekkel és elvárásokkal megerősített rendszerfolyamatok és azok a testületek és szakértők, akik a nyelvhez értenek, és legalább annyira megbecsülik őket, mint a divatgurukat. És szerintem szükség van a médiát övező diskurzusokra is – egyébként erre vannak kitűnő példák, mint az online nyelvi tanácsadó portálok némelyike –, olyan országos szintű konzultációkra, döntéshozói felkészítésre, amelyek utat mutatnak, tanácsot adnak tágabb keretbe helyezve a nyelvhasználatot mint értéket. Ezen a téren a nyelvészek, nyelvtudósok is sokkal többet tehetnének.

S. G.: Ha nagyon röviden akarok válaszolni a nyelvi elvárásokra és az utolsó,

standardra vonatkozó kérdésre: nem. De miért nem várható el nyelvi standard? Azért, mert 2026-ban a média hatalmi tényező ugyan, de nem tekintély. Elmúltak azok az idők, amikor követendő nyelvi mintát adott a televízió, a rádió, amikor beszédhibás emberek nem szólalhattak meg médiamunkatársként... Természetesen ma is minta mindaz, ahogyan nyilvánosság előtt megszólal valaki, de legfeljebb egy minta a sok közül. Úgy hiszem, a médiatartalmak használói, „fogyasztói” a legkevésbé sem nyelvi mintát keresnek, amikor tartalmat választanak. Tartalmat keresnek. Szórazokoztatót, tanítót, véleményformálót, visszaigazolót, megerősítőt... ezek között nem a nyelvi kérdések az elsődlegesek. Ez nem kesergés, hanem ténymegállapítás. Így változunk, így alakulnak a preferenciáink.

P. P. Lehetséges-e befolyásolni az átlag médiafogyasztót abban, hogy igényes csatornákat, műsorokat válasszon?

A. P.: Hogyne lenne lehetséges! Például egy izgalmas ajánlóval, egy ösztönző kom-

munikátorral. Korunk nyilvánossága meglehetősen személyiségekhez kötött, azokhoz, akik megtestesítenek valamit, akikhez tudunk kötődni.

Az egyéni (vagy egyénieskedő, hatásvadász) hang mindent visz. Ha tehát a média megtalálja az alkalmas és hiteles szereplőt, utat nyit az igényes választásnak is. Persze, arra is szükség van, hogy az „átterelt” befogadó ne csalódjon, ne kapjon nagyon mást, mint amit várt.

S. G.: Visszakérdeznék: mit jelent az, hogy igényes? Milyen szempontból igényes? Lám, ma már ebben sincs egyetértés. Fiktív példát mondok: vajon igényesnek lenne-e mondható az a csatorna, amely nyelvi tökéletességre törekszik ugyan, ám tartalmilag vállalhatatlan módon befolyásolja vagy téveszti meg a fogyasztóit? Vagy igénytelennek lenne-e minősíthető az a médium, amely nyelvileg olykor sután, tartalmilag azonban hitelesen tájékoztatja a közönséget? Talán az igényesség fogalma ma már túlmutat a pusztán nyelvi szempontok adta kereteken. No persze ez nem jelenti azt, hogy a nyelvi szempontok ne lennének lényegesek.

B. A.: Való igaz, nehéz befolyásolni az „átlag médiafogyasztót” abban, hogy igényes csatornákat, műsorokat válasszon, de nem lehetetlen. Igényes, színvonalas, tartalmas műsorokat kell kitalálni, érdekessé kell tenni a fontos témák bemutatását.

A televíziókban kevesebb rádióműsort kellene sugározni! Minden tévécsatornán ott vannak a különböző tematikájú stúdióbeszélgetések, amelyek egy az egyben elhangozhatnának rádióműsorként is, mert nem élnek a televízió adta lehetőségekkel, a mondanivaló képi erősítésével.

Régimódinak tűnhet, de lenne létjogosultságuk a kisebb-nagyobb közösségeket, iskolákat, egyesületeket, településeket megmozgató, összehozó vetélkedőknek. Jó példa erre a Rákóczi Szövetség határokön átnyúló *Gloria Victis* vetélkedősorozata, amelyet még nem közvetítenek sehol, bár érdemes volna! De ott volt az MTV-ben 1999 és 2010 között futott *Főtér* című sorozat, vagy a Kossuth Rádió jelenleg egyik legnépszerűbb sorozata, az *Országjáró*. Ezek egyszerre értékőrző és közösségformáló műsorok is.

P. P. Említetek egy különösen pozitív médianyelvi élményt pályátokról! (Ha gondoljátok, hogy tanulságos, említhettek negatívát, kerülendőt is.)

S. G.: Amikor a 2000-es évek elején híradósként kezdtem dolgozni a Magyar Televízióban, olykor kaptam leveleket (postán, kézzel írva). Egy idősebb férfi egy alkalommal azt írta, őt kifejezetten zavarja, amikor a híradóban azt a fordulatot használok, hogy „máris jönnek a részletek”. Azt írta, a részleteknek nincs lábuk, tehát nem tudnak jönni, legyenek szíves pontosabban, nem ilyen slendrián módon fogalmazni, mondjam azt, hogy „következnek” vagy „folytatjuk a részletekkel” vagy bármi ilyesmit, de a „jönnek” az tűrhetetlen, mert képzavar. Válaszoltam neki, és azon tűnődtem, hogy létezik a nyelvben a képes beszéd, olykor használunk hasonlatokat és metaforákat is, és lám, amikor felnézünk az égre, akkor is szoktunk olyat mondani, hogy „jön a vihar”; amikor ránézünk a naptárunkra, akkor is mondunk olyat, hogy „jön a húsvét”, pedig sem a vihar-

nak, sem a húsvétnek nincs lába... Kedves levelezés volt, szép emlékként őrzöm.

A. P.: Számomra nagy élmény volt a közmédia *Ifjú tudósok* vetélkedője 2022-ben, amelyben zsűritag lehettem. Szeretem a Bartók Rádió műsorvezetőinek szép hangoztatását is. És persze vannak nehezebb pillanatok is, mondjuk egy modorosan idegen szavaktól hemzse-gő sporttudósítás vagy egy értelmetlenné énekelt időjárásjelentés, esetleg egy alig érthetően elhadart, monoton,

a célját így kevésbé betöltő közlekedési hír.

B. A.: 38 éve vagyok a pályán, a Kossuth Rádióban tizenegy éve szerkesztem-vezetem a *Határok nélkül* című napi, nemzetpolitikai műsort, melybe a határokon túli tudósítóinktól kapjuk az anyagokat. Miközben magam törekszem a köznyelvi normák betartására, mindig örülök, amikor meghallom, hogy egy füleki, rimaszombati nyilatkozó palóc nyelvjárásban beszél, egy szatmári, kárpátaljai

riportalany a tiszai nyelvjárás kettős hangzóit szolgáltatta meg, és igazi zene füleimnek, amikor a vajdaságiak a dél-alföldi ö-zést használják, vagy amikor a székelyek vagy a csángók szólalnak meg sajátos hangsúlyaikkal, szóhasználatukkal. Tiszteletet érdemelnek, hogy ők mindenkor vállalják nyelvjárásuk használatát, s ott, ahol ők élnek, ez még mindig közösségformáló, közösségösszetartó erőt jelent!

P. P. Ha azonnal életbe léptethetnétek egy sza-

bályt az igényes média-nyelv érdekében, mi lenne az?

A. P.: Az egyes médiumokban a nyelvhasználat igényességére vonatkozó szabályozás bevezetését. Egyfajta zéró toleranciát a nyelvi pongyolaság terjesztésének szabadságára nézve.

S. G.: Hajlamosak vagyunk szabályok alatt tiltásokat érteni. És persze be lehet ilyeneket vezetni, de azt hiszem, nem sok értelme lenne. Mit tiltsunk? A beszédhibát? A szegényes szókincset? A folyamatosan zajló nyelvi változásokhoz való alkalmazkodást? Ha szabályt alkotnék, talán ennyit mondanék: használd a nyelvet egyértelműen, és légy tekintettel azokra, akik a te nyelvi normádat idegennek érzik. Fogadd el, hogy a másik nyelvi normája más lehet, mint a tiéd. Nem jobb, nem rosszabb, hanem más. Iskolázottságtól függően... életkortól, generációs meghatározottságoktól függően... Törekedj a megértésre, és ereszd le a tanítóbácsisan felemelt mutatóujjadat.

Ugyanakkor saját magamnak is, másoknak is szívesen javasolnám a nyelvi önfejlés lehetőségét: törekedj arra, hogy mindig egy picivel előrébb lépj. Nem kettes szintről kilencesre kell ugranunk egy szempillantás alatt, hanem kettesről hármasra, négyesre jutni. Ha folyamatosan szem előtt tudom tartani, hogy melyik az a pici lépés, amelyet a saját igényesebb nyelvhasználatom érdekében meg tudok tenni, akkor a fejlődésem is folyamatos lesz, és az általános nyelvi minőség is javulhat.

B. A.: Ez az egy, ha szabad többet mondanom, számomra minimum három. Az első megegyezik Petra javaslatával: Ne adjanak mikrofonengedélyt igényte-

len, felkészületlen riporterek! Hozzáteszem: én attól is elvenném, aki csak a „mit kell tudni” típusú kérdést ismeri... A beszédtechnikai mellett anyanyelvi képzésre is járjanak a szerkesztők, riporterek, műsorvezetők, és tanuljanak meg kérdezni! A második: Ne lehessen megtévesztő címeket adni! Ne nevezzük rögtön színésznőnek azt a lányt, hölgyet, aki egyszer bekerült egy filmbe statisztaként! Ne nevezzük sztárnak X. Y.-t csak azért, mert szerepelt már valamelyik tévécsatorna valamelyik műsorában! Ne legyen klímakatasztrófa, ha szép, sűrű pelyhekben esik a hó. És végül: bánjunk csínján a közszolgálati médiumokban a tegezéssel! Visszatetsző számomra, amikor egy fiatal műsorvezető letegezi a Kossuth-díjas művészt.

Igaz, hogy a mögöttünk hagyott majd három évtized tapasztalata alapján a kereskedelmi csatornáknál a nézettség és a hallgatottság a döntő műsorkészítési szempont, a közszolgálatban azonban a színvonal, a minőség, az érték maradjon a mérték, a meghatározó! Nyelvileg is. ●

Jubileum, azaz 50 év

Kerekes Barnabás

E lapszámunk megjelenése szinte napra pontosan egybeesik a Magyar Rádió *Beszélni nehéz!* című műsora elindulásának 50 évvel ezelőtti napjával. Az előzményekhez tartozik, hogy Péchy Blanka művésznő jóvoltából 1960. április 6-án elkészült a Kazinczy-díj Alapítvány alapítólevele, annak bevezetőjéből megtudjuk, hogy a művésznő a halála után is szeretne volna szolgálni az anyanyelvét, mely életének tartalmát, szépséget adott. Péchy Blanka az alapítvánnyal a színészeket, előadóművészeket, rádió- és televízióbemondókat – később a pedagógusokat is – a példamutató, igényes beszédre kívánta ösztönözni; majd 1966-ban a győri Kazinczy Ferenc Gimnázium vezetőivel összefogva elindította a középiskolások szépkiejtési versenyének sorozatát, közismert nevükön a Kazinczy-versenyeket, ezzel az ifjúságot is bevonva a kedvezményezettek körébe.

S ennek a folyamatnak része, hogy 1973-ban útjára indult a pedagógusjelöltek kiejtési versenye, majd 1974-től az általános iskolások bevonásával gazdagodott a Kazinczy-mozgalom.

Péchy Blanka úgy vélte, beszédkultúránk színvonala süllyed-romlik, ezért újabb eszközök bevonására van szükség, megírta hát *Beszélni nehéz!* című könyvét, melyet 1974-ben jelentettek meg, s népszerűségét jelzi, hogy később újabb és újabb kiadásokat élt meg. Művében felvázolta elképzelését egy rádióműsorról, amely a hangzó beszéd vizsgálatával, bírálatával, javításával kíván foglalkozni. A mű Illyés Gyula kezéhez is eljutott, aki elolvasta a könyvecskét, és azt javasolta a Magyar Rádió alelnökének, Kiss Kálmánnak, kérje fel Péchy Blankát egy műsor megtervezésére és megindítására. Sokat számított, hogy az ügyet támogatta Lőrincze Lajos is, aki az *Édes anyanyelvünk* című rádióműsornak

országosan közismert és elismert szerkesztője és szerzője volt. Mindezeknek hatására Dorogi Zsigmond, a Magyar Rádió Irodalmi Osztályának vezetője a *Gondolat* című sorozatából műsoridőt ajánlott fel. Kulcsfontosságú esemény volt, hogy 1976 februárjában a *Gondolat*nak egy teljes, 45 perces adásidejét szánták egy beszélgetésre – az adásfolyam indításáról – illusztris résztvevőkkel: Péchy Blanka Deme László nyelvész professzort kérte fel szerkesztőtársnak, ők az induló műsor vezetőiként voltak jelen, Lőrincze Lajos a testvérműsor nevében, Bozó László, a Rádió Nyelvi Bizottságának elnökeként, és Dorogi Zsigmond a *Gondolat* szerkesztőjeként. 1976. március 3-án indult útjára a műsorfolyam, kezdetben a *Gondolat* rovataként, majd 1976 őszétől már önálló műsorpercekkel, *Beszélni nehéz!* címmel. (Előbb kérdőjellel, majd felkiáltójellel.) A műsor címe kapcsán voltak (és vannak) fanyalgók; magá-

tól Péchy Blankától tudom, a cím egy felszakadó nagy sóhajtás: mennyire nehéz dolga van egy színművésznek, előadóművésznek, ha egy írónak, egy másik embernek a gondolatait pontosan, hitelesen akarja tolmácsolni. Péchy Blankának még egy – a címmel kapcsolatos – biztató-ösztönző gondolata: „Jól beszélni nehéz, de megtanulható!” S éppen ez lett volna a műsor feladata: kikutatni a kiejtés törvényeit, ezzel megkönnyíteni a beszélők dolgát, és javítani az általános beszédkultúra színvonalán. A Rádió vezetői kezdemé-

nyezték, hogy a *Beszélni nehéz!* legyen a Magyar Rádió önkritikai műsora. Ennélfogva Professzor úrék az archívumból válogatták a példákat, a hallgatók feladata az volt, hogy mutassanak rá a hibákra, s jelezzék: a megfelelő tagolással, a helyes hangsúlyozással hogyan nyeri vissza a példamondat a helyes hangzásformáját. Kezdetben nyolcan-tízen, majd tizenketten vették maguknak a bátorságot, hogy részletes elemzéseket készítsenek a példamondatokról; némelykor az értékelések terjedelmesre sikeredtek, ezért

a szerkesztők kialakítottak egy egyszerű jelölésrendszert, s kérték a levélírókat, hogy annak segítségével, rövid szöveges magyarázattal küldjék el javaslatukat. A hőskor 12 hős levelezője készített egy tablót önmagukról, az önkéntes munkatársakról, emlékeztetve: kezdetben ők tartották életben a műsort. Istennek hála a pannonhalmi Sámbockréthy Péter atya ma is velünk van, ő az egyetlen, aki a közel 50 év összes adását meghallgatta, rögzítette. Hogy a *Beszélni nehéz!* műsor köré mozgalom szerveződött, az nagyrészt Z. Szabó

Péchy Blanka, az aranydiplomás színésznő
Forrás: ASz-archívum

Lászlónak, a győri Kazinczy Ferenc Gimnázium egykori legendás magyartanárának köszönhető, aki arra biztatta a tanárokat, az iskolásokat, alakítsanak beszédművelő köröket, s megfjeteiket küldjék el a *Beszélni nehéz!* műsor szerkesztőinek. Tucatszám alakultak a körök, kéthetente 100-140 megfjetés érkezett a műsor szerkesztőihez. A leveleket egy ideig Péchy Blanka lakásán tárolták, majd a 80-as évektől 2013. október 18-ig a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárának őrizték; akkor a kb. 75-80 000 levél átkerült Széphalom-ba A Magyar Nyelv Múzeumba, az elmúlt 12 év gyarapodásával ma kb. 90 000 levél lehet a tároló helyiségben. A megfjeteikért adásonként három, majd öt, azután hat szakkör, illetve egyéni megfjeto kap(ott) jutalmat: a szerkesztők aláírásával ellátott emléklapon kívül kezdetben könyvutalványt, később magnókazettát, az elmúlt másfél évtizedben – a Tinta Könyvkiadónak köszönhetően – könyvjutalmat kaptak. 1981 óta évente 20 szakkör ún. Kazinczy-jutalomban részesül. 1976 márciusától 2007. május 25-ig 813 adás hangzott

el a Magyar Rádióban; az intézmény akkori „fura ura” 2007-ben egy tollvonással megszüntette a rádiós anyanyelvi műsorokat, így a mi-enket is. Örök hála Juhász Juditnak, a Magyar Katolikus Rádió vezérigazgató-helyettesének, a Magyar Rádió korábbi vezetőjének, hogy befogadott bennünket, s három hónap szünet után 2007. szeptember 22-én *Szóról – szóval* címmel folytatódhatott az adássorozat. A korábbi 813-hoz eddig 479 adás kapcsolódott, vagyis műsorunk az 50 év alatt összesen 1292 adást számlál. A műsor szerkezete 2007-ben megváltozott. Illetlenség lett volna egy bennünket befogadó „fiatal” rádiós csatorna kis létszámú alkotógárdáját „hibavadászattal” vegzálni, ezért ma adásonként a „mozgalmi hírek” után három nyelvész munkatárs egyike tart kiselőadást (Gerstner Károly, H. Tóth Tibor, – Bencédy József halála óta – Eöry Vilma); Kovács Zsuzsanna szerkesztő a példamondatok jelölését magyarázza, elhangzik a jutalmazottak neve és a következő adás jelölendő példasora. S hogy a *Beszélni nehéz!* – ma *Szóról – szóval* – sokkal több,

mint egy rádióműsor, azt hadd támasszam alá néhány adattal, amelyek ehhez az anyanyelvi mozgalomhoz kapcsolódnak: 1978 óta évente országos találkozóra hívják a szerkesztők a szakköröket és az egyéni önkéntes munkatársakat; a szakkörvezetőknek 1987 óta egyhetes továbbképző tábort szervezünk; 1990-től az általános iskolai körök tagjai egyhetes táborban vehetnek részt Balatonbogláron; 1990 óta a középiskolás szakkörösök a Péchy Blanka-emléknapon, -emlékversenyen találkozhatnak; 1998-tól az általános iskolás korosztálynak Anyanyelvi Napot tartunk; s mindezek kiegészülnek több helyi-megyei-regionális rendezvénnyel. Negyed mogyoróhéjba bezsúfolt megemlékezésünk végére két „nemvéletlen”: 1. Egy szőcsénypusztai erdészeti szakmunkásképzős fiú 1981-ben írta le először: a *Beszélni nehéz!* a mi nagy családunk! 2. A Magyar Tudományos Akadémia dísztermében 2008. december 20-án a műsor nevében Magyar Örökség-díjat vehetett át Deme professzor úr és társszerkesztője. A fentiek alapján talán nem véletlenül. ●

Útelágazás vagy *útelágazódás?

H. Tóth Tibor

A politikusok szófordulatai a médián át gyorsan elterjedhetnek, s egy alkalmi nyelvbotlás akár követendő nyelvi mintává is válhat. Úgy látszik, ez lett a sorsa a Medgyessy Péter egyik parlamenti beszédében elhangzott emlékeztető nyelvbotlásnak is. A miniszterelnök azt szeretette volna mondani: *Útelágazáshoz érkeztünk, de nem nehéz a választás.* Az *útelágazást*

azonban nem sikerült első nekifutásra kimondania, s az újabb próbálkozás is hiábavalónak bizonyult. A beszédbeli megakadás derűtséget keltett. A miniszterelnök is elnevette magát, majd megjegyezte: *nehéz szó*. Harmadszor is csak félig-meddig sikerült kimondani a szót: az *útelágazás* helyett egy alig érthetően elhadart, hangkeveredéssel tarkított hangsor hallatszott, melyet leginkább

**útelágazódásnak* érthettünk. Így született meg nyilvánosan az **útelágazódás* főnév, mely azután számos tréfa alapja lett. 2010-ben egy paródiaműsorban is visszatértek az esetre. Maga a miniszterelnök volt a vendég, s ezúttal hibátlanul, könnyedén és érthetően mondta ki a szándékolt változatot: *útelágazás*. Hiába hangzott el azonban a „helyes megoldás”, az emlékeztető botlást oly sokszor

ismételgették, hogy egyesek számára úgy tűnhetett: a nehéz szó, melyet a politikusnak eredetileg nem sikerült kimondania, az *útelágazódás volt. Csak arról nem beszélt senki, hogy ez a szó nem is létezik: hogy nem pusztán a kiejtés volt rossz, hanem a félig-meddig kimondott szó maga is hibás.

Az útelágazódás köztudatbeli rögzülését jól megvilágítja egy olvasói hozzászólás, melyet az említett 2010-es műsor kommentárjai között találunk: „De (most) is csak *utelágazást* mondott az *utelágazodas* helyett, mert azt, ugye, nem tudja kimondani.” A hozzászóló tehát úgy vélte: azért hangzott el helyesbítésként az *útelágazás*, mert ezt könnyebb kimon-

dani, mint az eredetileg szándékolt, szerinte nyilvánvalóan létező *útelágazódást*. – Az *útelágazódás* téves rögzülését sajtónyelvi példák is alátámasztják. Nemrég az egyik híroldal komoly hangvételű írásában például ezt olvashattuk: „Egy pártnak értékjelzőkre, utak kijelölésére van szüksége, amelyeken szívesen indulnak el a választók, és minden *útelágazódás*-nál az értékjelzők segítségével tudnak tájékozódni.” A szövegből kiderül, hogy az újságíró az *útelágazódás* főnevet nem ironizálva, hanem létező magyar szóként használja. Szögezzük le: az *útelágazódás* alakkeveredés eredménye, melyet egy alkalmi nyelvbotlás és egy félreértés tett ismertté. **Elágazódik* igénk nincs:

mivel már maga az *elágazik* is visszaható, nincs szükség az *-ódik* képzőre. A *-z* képzős igék közül csak a tárgyasak kaphatnak *-ódik* képzőt, pl. *fokozódik*, *feleződik*, *aprózódik* stb. Az *elágazódik* kb. olyan, mintha *ázódik*, *mászódik* vagy *alvódik* igét hoznánk létre. A bokrok, a fák, a csövek és az utak s még sok minden más nem *elágazódik*, hanem *elágazik*. A belőle képzett főnév pedig *elágazás*, helyesen tehát: *útelágazás*, ahogyan azt maga a beszélő is helyesbítette. Az *útelágazódás* utóélete arra is rámutat, hogy nem csupán a mindennapi beszélők válnak egyre bizonytalanabbá anyanyelvük használatában, hanem újságíróinknak, közíróinknak is szükségük lenne alaposabb anyanyelvi képzésre. ●

Egyházi népénekek nyelvezete a húsvéti időben Magyar népénekköltészet

Frang Gizella

A kereszténység időben változó liturgiája zenei és nyelvi variánsokat teremtett. A keveredő profán és a szakrális énekekre rányomták bélyegüket a különböző korok zenei stílusai és nyelvi jellemzői, valamint az egyházi döntések. Az elmúlt 100-150 esztendő húsvéti idejének népénekszövegei egyrészt a hazai énekeskönyvek rendszerezésével alakultak, gyarapodtak. Így mára egy olyan gyűjteményt használnak a liturgia bensőségeiből a tételéhez, amelyben az anonim vagy nevesített szerzők, költők, fordítók szövegei mellett különböző vidékek népi dallamai és szövegei is helyet kaptak, megőrizve több mint egy évszázadon át a közösségek vallási és kulturális identitását. E zenei és nyelvi hagyomány gyökerei az őskereszténységbe

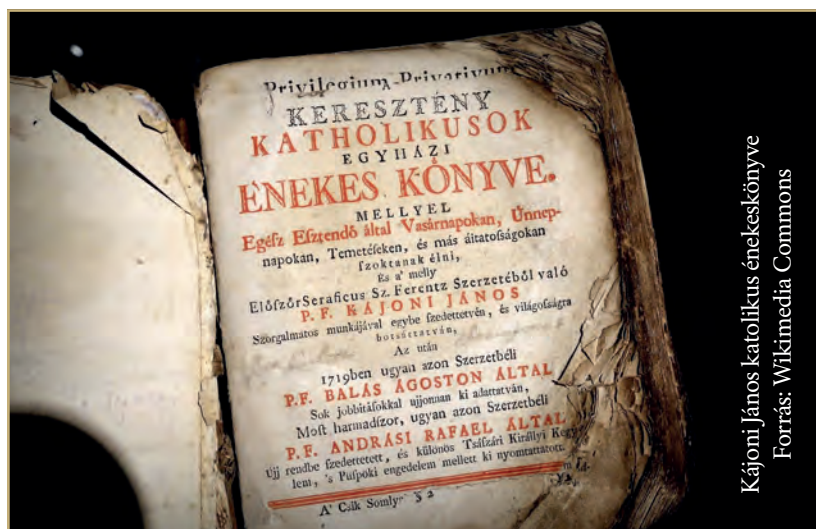
M. S. mester: Feltámadás (1500-1510 körül)
Forrás: Wikimedia Commons

nyúlnak. Amikor a választott források elemzésén keresztül próbálom feltárni az elmúlt száz év egyházi húsvéti népének jellegzetességeit, akkor egyrészt a liturgia, másrészt a nyelvi jellemzők oldalát is vizsgálni kell, s emellett az egyházi évben is el kell helyezni az időszakot. Fontos tényező, hogy a liturgiában felhangzó népénekek fölött, miként a szertartásrend fölött is az egyházjog értelmében a megyéspüspök, illetve a helyi ordinárius a maga részegyháza tekintetében gyakorol felügyeletet. A katolikus egyházzene átlagot messze meghaladó képviselője az erdélyi ferences, Kájoni János (1629–1687) orgonaépítő, zeneszerző, népénekek, népdalok, táncdalla-

mok gyűjtője, és az európai egyházi műzenei alkotások közvetítője, akit „Székelyföld éneklő Pázmány Péterének” is emlegettek. Több száz katolikus népéneket mentett meg a *Cantionale Catholicum* (1676) című gyűjteményében, melyet kétszáz évvel később Simon Jukundián (1813–1894) megtalált Csíksomlyón, s – a szövegek egy részét átdolgozva – közreadta. Ebből is feltételezhető, hogy a népi szakrális és az egyházi szövegek az idők során némi változáson mentek keresztül, az adott kor nyelvi normái szerint. Mivel az énekeskönyvek nagyobb részénél feltüntetik a dallam és a szöveg forrását, így ott a már emlegetett Kájoni mellett Náray György (1645–1699) nevével

is sokat találkozunk, s az egyházi népénekek egyik nagy fordítójával és szövegírójával, Faludi Ferenc (1704–1779) jezsuita papköltővel, tudóssal is, aki a népnyelvhez és a népi élet motívumaihoz is szeretettel fordult, s ezzel elősegítette az egyházi szövegek nyelvi megújulását. Később Fojtényi Káson (1812–1894) OSB perjel, tanár szintén aktívan vett részt a szövegfordításban, szövegalkotásban. Az ő kortársának tekinthető Tárkányi Béla József (1821–1886) kanonok, apát, író, költő, aki többek között újrafordította a Szentírást, s szövegei rendre megjelennek az énekeskönyvekben. Sík Sándor (1889–1963) papköltő, egyetemi tanár, piarista tartományfőnök, a Kisfaludy Társaság másodelnöke a legjelentősebb szövegírók közé tartozik. A sorból nem hiányozhat Harsányi Lajos (1883–1959) kanonok, költő és Németh István (1894–1948) egyházjogász, újságíró-szerkesztő, vitnyédi plébános sem (Diós 1993–2014). Valamennyien tiszteletben tartották a korábbi szövegeket, illetve stilizálásukban, szövegírásukban a magyar egyházi nyelv formáit, s a korabeli nyelvi normákat használ-

Kájoni János katolikus énekeskönyve
Forrás: Wikimedia Commons

ták, tartalmilag pedig a keresztény tanításokat tartották szem előtt. Ezt bizonyítja többek között Baka János csíkszentmártoni kántortanító bevezetője is az erdélyi énekeskönyvben (1921): „Énekeskönyvünk összeállításánál főirányelv az vala, hogy a régi énekek szövegei saját eredetiségükben ugyan, de a jelenkori irmodorban jelenjenek meg, [...] továbbá, hogy abban a régiék mellé Erdélyben a nép által megszeretett s már

használatban levő új énekek is helyet foglaljanak.”

Húsvéti liturgia

Köztudott, hogy a húsvét mozgó ünnep, időpontját a 325-ös niceai zsinat a tavaszi napéjegyenlőséget követő holdtölte utáni első vasárnapra tette, s maga az ünnepkör a húsvétvasárnapot megelőző virágvasárnapkal kezdődik, ezt követi a nagyhét, húsvétvasárnap, húsvéthétfő és vé-

gül fehérvasárnapkal zárul. Azonban nem feledkezhetünk meg a készületi időről: a hamvazószerdával kezdődő nagyböjtről sem, mely sokkal hosszabb, mint a karácsonyt megelőző advent. Ez egy olyan bűnbánati, megtisztulási időszak, amelyben a hívő önvizsgálattal készül Krisztus feltámadásának az ünnepére, böjttel és elmélkedéssel. Ezt csupán virágvasárnap, Jézus Jeruzsálembe való bevonulá-

Nagyszombati körmenet, Vác
Forrás: fortépan/Vimola Károly

Nagyszombati körmenet, Vác
Forrás: fortepan/Vimola Károly

sának emlékűnepe szakítja meg. A nagyhét jeles napjaival (nagycsütörtök, nagypéntek és nagyszombat) már a szenvedéstörténetre, s az azt követő feltámadásra koncentrálnak, akár a népi, akár az egyházi hagyományokat nézzük. Húsvét megmutatja, hogy mi Isten terve az emberrel: „Mindenkinek, aki Krisztusban van, új teremtmény. A régi megszűnt, valami új valósult meg.” (2Kor 5,17.) Ezért tartják a húsvéti vigíliát az év főünnepének. Az ünnepkör zárónapja pedig

húsvét másodvasárnapja: a fehérvasárnap.

A húsvéti idő népelemeinek jellemzői

A húsvéti népelemek a keresztény ünnep liturgiájának és népszokásainak szerves részei, melyek Krisztus feltámadását ünneplik (pl. *Krisztus feltámadt!*), de a néphagyományban élő tavaszi újjászületés is megjelenik bennük mint a családi összetartás és a megújulás szimbólumai.

Ezért is van szükség a nagyböjtre, a koncentrált bűnbánati időre, amelyen keresztül a hívő ráhangolódik az ünnep lényegére. A nagyböjti énekek témája a befelé fordulás, a bűnbánat, a bűnök siratása, míg a szűkebben vett húsvéti népelemek Krisztus kínzatásáról, kereszthaláláról és feltámadásáról beszélnek. Ez a szigorú dramaturgiát követ, mely megjelenik mindegyik, általam vizsgált énekeskönyvben. A húsvéti ünnepkör (a bűnbánati énekekkel együtt) nép-

énekkincsét nézve az általam fellelt ima- és népénekes könyvekben összesen 201 a különböző kezdősorú éneket jelent. Ugyanakkor a különböző kezdősor vagy cím nem jelenti azt, hogy témájukban mind eltérnének egymástól, hiszen a többségük az 1600-as évek gyűjteményeiből, a *Cantionale Catholicum-*

ból, illetve a *Cantus Catholici-*ből, sőt akár középkori latin szövegekből eredeztethetők. Például a feltámadt Krisztust dicsőítő (25 szöveg) valójában a latin *Surrexit Christus* (*Feltámadt Krisztus*) fordításai vagy népi változatai. A *Vexilla regis* (*Királyi zászló*), az *O mi Jesu vulnerate* (*Jézusom, jaj, megsebezve*), a *Victime paschali*

laudes (*Húsvét tiszta áldozatját*), a *Stabat Mater* (*Mária-siralom* – 6 fordítás), a *Crucem tuam* (*A te keresztedet...*) és a *Popule meus* (*Én népem...* – 4 fordítás) című ének több magyar szöveggel is megjelenik, akár egy énekeskönyvön belül is.

A szövegvizsgálatba vont énekeskönyvek közé tartozik egy cím nélküli imakönyv 1890 tájáról (C. n.) (címlap, évszám, kiadó hiányzik), az *Égi Lant* (Ég. L.), melyet 1921-ben Győrött a Győregyházmegye Könyvsajtója adott ki. Az *Erdélyegyházmegyei Énekeskönyv* 1921-ből Baka János csíkszentmártoni kántor összeállítása (Er. É.), a *Szentmise-énekek és litániák* (Sz. É. L.) 1932-ből a budapesti Palladis Rt. munkája, a *Harmonia Sacra* (H. S.) című 1937-ben Budapesten jelent meg a Magyar Kórus kiadásában. Az *Imádságoskönyv, egyszersmind kalauz a lelki életre – A tanulóifjúság számára* (S. I. K.) 1940-ben jelent meg a Szent István Társulatnál, a *Hozsannát* (Hozs.) 1971-ben adták ki Budapesten, a Szent István Társulatnál. Ugyanitt jelent meg a *Szent vagy, Uram!* 1983-as változata (Sz. V. U.) és az *Éneklő Egyház* 1986-ban (É. E.), míg az *Énekelj az Úrnak!* című énekgyűjteményt

Ételszentelésre váró kosarak a húsvéti szentmisén
Forrás: fortepan/Bencze László

(É. Ú.) a Bencés Kiadó és Terjesztő Kft. adta ki Pannonhalmán. Az *Énekeljétek az Úrnak!* című orgonakísérettel ellátott gyűjteményt Szalay Mihály kántor válogatta össze a bácskai Bezdánon (É. Ú. Br.) 2000-ben, az *Imádkozzunk együtt – Taizéi imák és énekek* (T. I.) pedig 1988-ban jelent meg magyarul Bécsben. Meg kell említeni, hogy a tizenkét vizsgált népénekgyűjtemény, imakönyv zömében a korabeli, illetve ejtés szerinti írásmód érvényesül, a kiadási időszak tipográfiájával.

Nyelvi vizsgálatok – nyelvezet, archaizmusok, stiláris jellemzők

A vizsgált énekeskönyvekben a karácsonyi idő énekeihez képest sok a latin, illetve a latinból fordított szöveg a húsvéti ünnepkör népénekei között. Különbőféle fordításban találjuk meg az *Adoremus te Christe* (Imádunk téged Krisztus), az *Audi benigne Conditur* (Hallgass meg minket Úr Isten), a *Crucem tuam* (A te kereszted...), a *Domine, domine, non sum dignus* (Uram, nem vagyok méltó, hogy hajlékomba jöjj...), az *Ecce, quomodo moritur iustus*

(Íme, így hal meg az igaz...), a Szt. Ambrus himnuszának nevezett *Hic est dies verus Dei* (Az Isten igaz napja ez), az *O filii et filiae* (Ó ifjak, lányok), a *Patris sapientiae veritas* (Atyánknak bölcsesége), a *Pange lingua gloriosi* (Zengjed, nyelv, a dicsőséges test titkát), a *Per Crucem* (A kereszttel a fénybe), a *Salve mundi salutare* (Jézus, világ megváltója) és a *Sursum Corda* (Hallgass meg...) kezdetű énekeket, ezek adják az ünnepkör korpuszát. Az ökumenikus *Taizéi énekek*ben vagy csak latinul, vagy latin és magyar nyelven szerepelnek énekek. Az *Égi Lant* című kóruskottás kötetben a szent három nap énekei kizárólag latin nyelvűek, a böjti énekek és az egyetlen feltámadási ének magyar. Érdekes, hogy a vizsgált időszak első felének könyveiben is zömmel magyarul olvashatók a szövegek, ahogyan a későbbi kiadványokban is. Ugyanakkor az *Alleluja*, *hosanna/hoszánna* (héber), *glória* (latin), *kirjelejszon* (Kyríe eleison – görög) kifejezés a húsvéti időben a magyar nyelvű szövegekben halmozottan van jelen. Ezek a szavak a megváltás fölötti öröm, ujjongás, ünneplés hangjai, s arra utalnak, hogy Isten

Krisztus áldozatával kötött új szövetsége örök érvényű. A szövegekben előforduló régi magyar elbeszélő múlt különösen passió- és szenvedéstörténeti kontextusban jelenik meg, s leggyakrabban és legtöbb variációban az 1940-es évek előtti kötetekben. A vizsgált időszak második felének szövegeiben általánosságban a magyar nyelv köznyelvi, irodalmi formái uralkodnak. Ez nem jelenti azt, hogy ne fordulnának elő archaizmusok, főként a régi könyvekből átvett énekekben. Ilyen például a *felfeszítették, földbe szállandó, látván, elfogák, összeköpdösék, megkötozván, átlukasztá, malaszt, romlása lőn, áradott, támadott, meghalván, látván, elmene, lelé, bágyadott, elfutának* stb.

Az archaikus igealakok a bibliai stílus jegyeiként a régmúltra vonatkozó, szenvedő formát is mutatják, mely ebben az egyházi ünnepi időszakban különösen fontos. Megerősítik azt a hittételt, miszerint Krisztus nemcsak Istengyermekeként született az emberek közé (ez a karácsony lényege), hanem meg is váltotta bűneitől az emberiséget szenvedése és halála által, hogy az embereknek

mint Isten teremtményei-
nek, örök élete legyen. Ezt
Krisztus húsvéti feltámadása
pecsételi meg.

Ha az előforduló archaikus
nyelvi jellemzőket nézzük,
kiemelve közülük az elbeszélő
múltú igéket, azok olyan
múltbéli eseményeket mesél-
nek el, melyek a keresztény
teológiai gondolkodás szerint
az eredeti isteni tervre utal-
nak. Ilyen szavak – a teljesség
igénye nélkül – az *áradott*,
fáradott, *bágyadott*, *elhervadott*,
ellankadott. Ezek az alakok
zömmel Mária keservének
a leírásaiban szerepelnek. De
találunk más elbeszélő múltú
alakokat is: *elfutának*, *elhagyá-
nak*, *támadott*, *elfogák*, *levevél*,
megkötözék, *átlyukaszták*,
szomjazék. E szavak Krisztus
szenvadását mondják el úgy,
hogy a régmúlt történései
a mindenkori hívő számára
átélhetővé válnak, vagyis
a hallgatók, éneklők maguk is
részesei lesznek Jézus üldöz-
tetésének, megfeszítésének,
keresztthalálának és feltáma-
dásának. Az átélés mélységét
más nyelvi eszközök tovább
erősíthetik.

A *rejtven*, *látván*, *tisztítván* ma
archaizáló határozói igene-
vek, a szövegösszefüggések-
ből azonban jól látszik, hogy
jelentésanilag két egymást

követő, összefüggő múlt idejű
cselekvésről van szó: *meg-
halván az élet a halálon úr lett*,
vagyis mivel Krisztus előbb
meghalt, majd feltámadt,
legyőzte a halált, megváltva
az emberiséget.

Míg a régebbi gyűjtemények,
illetőleg a mostani, a régi
szövegeket is tiszteletben
tartó könyvek többféle múlt
időt is tartalmaznak, addig
az újabb, főként az ifjúságnak
szóló énekgyűjteményekben,
illetve a XIX–XX. századi
költők szövegeiben jobbra
a ma használt befejezett múlt
idő használatos. A húsvéti
történetet a múltban meg-
történt, de tulajdonképpen
lezárt eseményként fogal-
mazzák meg. Ugyanakkor
az ünnepre készülést ezek-
ben az esetekben a dallamvi-
lág mellett más nyelvi jel-
lemzők, alakzatok is segítik.
Ilyenek a szenvedő szerkeze-
tek, pl.: *megfeszítették*, *megos-
toroztaték*, *megöleték*, *eltemet-
teték*. Ez a személytelennek,
de objektívnak mondható
elbeszélő stílus Krisztus pas-
siójának elszenvedett jellegét
hangsúlyozza. A régies kötő-
és határozószók, pl.: *ím*, *íme*,
midőn, *miképpen*, a történet
bevezetési, illetve a narratív
tagolást segítik, ünnepélyes
stílusban.

Napjainkra azonban – gyak-
ran a korábbi gyűjtemé-
nyekből átvett szövegekben
is – az archaizáló alakokat
modernizálták, így a *megfe-
szítették* helyett a *megfeszítet-
ték*, a *halálra adatott* helyett
a *halálra adták* forma olvas-
ható. A nominalizáció, azaz
a főnevesítés pedig (a *meg-
váltás műve*, az *üdvösség ára*,
a *halál hatalma*) az absztrakció
felé viszi el a konkrét cselek-
vést, ezzel is az általánosítha-
tóságot és az örökké időtlensé-
gét jelezve.

Különösen a nagyböjti idő
énekeiben és a bűnbánati
szövegekben vannak felkiál-
tások (*Jaj énnekem*, *jaj szomorú
fejemnek!*), gyakoribbak azon-
ban a megszólítások (*Ó, Jézus*;
édes Jézusom; *kegyes Megvál-
tóm*; *Uram*; *Jézus*; *Istenem*;
Látod, *Uram*, *mi szívünket*), il-
letve a felszólítások (*Könyörülj
Istenem!*; *Mosogasd bűnöktől
lelkemet!*; *Kérünk téged*, *hallgass
meg most minket*, *életedbe vedd
föl életünket!*; *Térj meg keresz-
tény!*; *Jézus*, *irgalmazz nekünk!*
Hamvazkodjál hívő lélek!; *Tá-
vozzatok evilág pompái!*). Ezek
a formák is az ember, illetve
a keresztény közösség óhaját,
könyörgését fejezik ki.

Régebben főleg az egyes em-
ber tartott bűnbánatot, ennek
fájdalmát részben az E/1 sze-

mélyű, valamint a T/1 személyű megszólalások, valamint a hozzájuk kapcsolódó erőteljes vizualitás, Krisztus szenvedésének szemléletes leírása (*seb, vér*) erősíti. Itt az emberi bűnök felsorolása hangsúlyosan drámai, ami vezekléshez, töredelmes és könnyes bűnbánathoz vezet a hitvallót. Ezekben a könyvekben még jelen vannak az erőteljes és kontrasztos fénymetaforák (*Krisztus, világ világossága*), s részben az öröm szavai is. A legújabb kötetek ezzel szemben enyhébb kifejezésekkel, a testi szenvedés kevésbé drasztikus szemléltetésével, absztraktabb megfogalmazással (*kereszt, halál*)

hívják a híveket bűnbánatra, akik a megtérésért könyörögnek (*bűn, vétünk, megtérésre, könyörgünk, könyörögve kérünk, irgalom, kegyelem*). A XX. század második felének énekeskönyveiben (Hozs., Sz. V. U., É. E., É. Ú., É. Ú. Br), ide sorolva a *Taizéi énekeket* is, az ünnepkör lényegi, domináns elemévé a feltámadás válik (*élet, feltámadás, él, megváltás*), s a szövegekben a korábbi kötetek énekeinél hangsúlyosabb az öröm (*örvendj, ujjongj, hála*) megfogalmazása. A jelenidő dominanciája, a kijelentő és a felszólító mód, a T/1 személy túlsúlya, illetve a közvetlenebb megszólítások a hívő szellemi,

lelki és elméleti ismereteinek tanítási (kateketikus) funkciójával az egyes ember helyett a hívő közösségre, a közös hitvallásra terelik a figyelmet. A nagybőjti felkészülés, a nagyheti és a húsvéti történet elbeszélismódja ugyan változott az elmúlt évszázad során, azonban annak drámaisága narratív szinten is megmaradt, hiszen a szövegekben változatlanul jelen vannak az ismétlések (*Meghalt, meghalt az ártatlan bárány; Már-már halálra várandó; Alleluja, alleluja; Alle-alleluja; Máriának, Szűz Anyának*), s a fokozások (*Könnytől áznak az angyali orcák, sír-zokog a fiavesztett gerle, égis ér a Szűzanya keserve*).

Emellett rengeteg az ellentét, ami szintén a drámai feszültséget és az emberi aggyal megfoghatatlan isteni kegyelmet erősíti (*Jézus élő áldozatja / minden népnek megmutatja / végtelen kegyelmedet; Krisztus vérén tört meg a bűn és megtört a kárhozat; Kereszttségben meghaltunk a bűnnek; Lehet-e ennél nagyszerűbb, vétket bocsát az irgalom, / félelmet old a szeretet, / s új életet szül a halál?!).* A felkiáltó kérdésben ott az ember leborulása Isten előtt. A szósűrítések, jelzős szerkezetek, metaforák

Hímestojás-keresés
Forrás: fortepan/Kieselbach Tamás

Frang Gizella: Egyházi népelemek nyelvezete a húsvéti időben

A nyelvstudomány
műhelyéből

is mélyítik a szöveg jelentés-
tartalmát (*Húsvéti Bárány;
szívtörődve; élő áldozatja; Jézus
az igazságosság napja; buzgó
szívvel; türt halállal; égi bérre;
tőr veré át lelkedet*).

Ezzel függ össze az is, hogy
megjelenési évszámtól füg-
getlenül, az ebben a várako-
zási és ünnepi időben énekelt
népelemek szövegeiben sok-
kal több az absztrakt főnév
(*bűnbánat, remény, irgalom,*

kegyelem, megváltás, üdvösség),
mint a konkrét cselekvés.

Konkrét cselekvés maga
a szenvedéstörténet felidézése
(*tieid elfutának, elhagytak;
Buzgó szívvel ünnepeljük Krisz-
tus szenvedéseit; keserves halála
által nyert ő nekünk életet*),
illetve a hívek ehhez való vi-
szonyulása. Nem lehet ez vé-
letlen, hiszen míg a karácsony
misztériuma sokkal emberkö-
zelibb, megfoghatóbb (gyer-

mek születése), addig a test-
és véráldozat, illetve a halált
követő feltámadás a halandó
számára megfoghatatlan.

Ennek megértését szolgálják
az elvont teológiai lexémák,
különösen a böjti és a bűnbá-
nati énekekben (*Ki váltságunk
keresztfáján / Értünk áldozat
lettél; Igazságnak oszlopa /
Lett a szent keresztfa, / Mely
a kétség örvényitől, / Minket
megmentve véd; Lelkünknek*

Matyó húsvéti locsolkodás
Forrás: Wikimedia Commons

üdvére; Ez áldozatban; Istenember; szelíd Bárány). Ezek egyben megszólítások is, amelyek nyomatékosítanak, így a történetek és azok emberre vonatkozó hatása különösen fontossá válik. Mindezt főként kijelentő módban, ami az időbeli közelséget, valamint az emberi felelősséget is sugallja: Krisztus értünk halt kereszthalált.

A vizsgált bő évszázad során változik a mondat szerkesztés is. Míg a címlap nélküli kötetben jellemzően a teljes dallam alatt egyetlen, többszörösen összetett, alárendelő mondat szerepel (*Álla a keserves anya, / Keresztfánál siránkozva, / Midőn függne szent Fia, / Midőn függne szent Fia*), addig később rövidebb, tömörebb, közérthető, zömmel mellérendelő tagmondatok sorakoznak (*Jézus, világ Megváltója, / üdvözlegy, élet adója, / megfeszített Istenfia, / szent kereszted szívem hívja; Üdvözítőnk feltámadott, alleluja, alleluja, / szenteljük vígan e napot, alle-alleluja*). Míg a száz esztendővel ezelőtti énekeskönyvek szövege az egyén bűnbánatára és megváltására fókuszált, s ennek a kifejeződése volt az önvád (*bűnnek nagy rútsága; romlása lőn; Mert én anyám méhében / fogantattam vétekben*), a tömör,

fájdalmas, leíró szöveg, illetve a húsvéti ujjongás, hitvallás; addig a legújabb kiadások a jelen idejű megélést, a közösségi énekelhetőséget és a liturgikus ismételhetőséget tartották szem előtt, ami a közösségi liturgikus identitást is erősíti, emellett tanító funkciójú. Az egyéni lírai hang az újnak mondható fordításokban vagy versekben – a modernizálásnak köszönhetően – visszaszorult, s a szöveg intézményes közösségi beszéddé vált, az énekes pedig így hitvallóból tanító lett.

Összegzés

A száz évet átfogó gyűjtés betekintést nyújt a magyar egyházi zenei kultúra fejlődésébe, a közösségi identitás és a nyelvi-kulturális hagyományok megőrzésébe, illetve átalakulásába, jól illusztrálva a dallamok, ritmusok és nyelvi sajátosságok, valamint a szerkesztői attitűdök összetett rendszerét. Láthatjuk, hogy a XX. század második felének kor- és korszelleme, valamint a filozófiai, társadalmi változások hatására előtérbe került az Egyház mint régi-új közösség. Így ágazhatott el a húsvétra készülésben és az ünnepi időben erőteljesen az egyházi hagyomány és a népi szakralitás,

továbbá a korábbi és a mai egyházi szerepvállalás is. A nyelvi jelenségek változásai erre is rávilágítanak, hiszen a *Harmonia Sacra*, a *Hozsanna* és az *Éneklő Egyház* a magyar liturgikus éneknyelv három modernizációs sarokpontja. A *Harmonia Sacra* még a történeti, elbeszélő, érzelmileg telített hagyományhoz kötődik, a *Hozsanna* már egyszerűsít, előkészítve azt a nyelvi modellt, amely az *Éneklő Egyházban* válik uralkodóvá. Ez utóbbinak énekanyaga a II. vatikáni zsinat (1962–1965) utáni magyar liturgikus megújulás egyik reprezentatív dokumentuma. A kötet húsvéti időhöz kapcsolódó népelemei – ideértve a bűnbánati és böjti szakaszt is – tudatos nyelvi modernizációt mutatnak. Nyelvezete funkcionálisan letisztult, közösségközpontú, ugyanakkor stilisztikailag egységesebb, mint a korábbi énekeskönyveké. A narratív és archaikus elemek visszaszorulása a liturgikus érthetőséget növeli ugyan, de csökkent a nyelvi rétegzettséget, e szempontból tehát szemben áll a XIX–XX. század fordulójának archaizáló hagyományával. Pedig a régies nyelvi elemek megtartása fontos

a szakrális nyelvben, hiszen
ezzel az ünnepélyesebbé
és színesebbé válik. Az egyes
ember nyelvezetét ennek át-

vétele árnyaltabbá teszi, segíti
a réteg- és csoportnyelvek
használatában, magabiztossá
teszi a nyelvi kódváltásokban,

erősíti a kifejezésmódban
és a gondolkodásban. De ez
már egy másik tanulmány
témája lehet... ●

Hivatkozott irodalom

Énekes- és imakönyvek

C. n. = Cím nélküli imakönyv. 1890 körül. k.n., h.n.

Ég. L. = *Égi Lant*. 1921. Szerkesztette Fojtényi Kászon, a pannonhalmi Szent-Benedek-Rend tagja. Győregyházmegye
Könyvsajtója, Győr.

É. Ú. = *Énekelj az Úrnak!* 1999. Szerkesztette Hardi Titusz OSB. Bencés Kiadó és Terjesztő Kft., Pannonhalma.

É. Ú. Br. = *Énekeljete az Úrnak – Felnőtt, gyermek és egyéb énekek – orgonakísérettel*. 2000. Szerkesztette Szalay Mihály
kántor. Brezda.

É. E. = *Éneklő Egyház*. 1986. Szent István Társulat, Budapest.

Er. É. = *Erdélyegyházmegyei Énekeskönyv*. 1921. Szerkesztette Baka János. Csíkszentmárton.

H. S. = *Harmonia Sacra*. 1937. Magyar Kórus, Budapest.

Hozs. = *Hozsanna*. 1971. Szerkesztette Bárdos Lajos. Szent István Társulat, Budapest.

T. I. = *Imádkozzunk együtt - Taizéi imák és énekek*. 1988. OMC, Bécs.

S. I. K. = *Imádságoskönyv, egyszersmind kalauz a lelki életre – A tanulóifjúság számára*. 1940. Szerkesztette Sík Sándor
és Schütz Antal. k.n., h.n.

Sz. V. U. = *Szent vagy, Uram!* 1983. Szerkesztette Harmath Artúr és Sík Sándor. Szent István Társulat, Budapest.

Sz. É. L. = *Szentmise-énekek és litániák*. 1932. Palladis Rt., Budapest.

Szakirodalom

Balassa Iván 1979: *Magyar Néprajz*. Corvina, Budapest. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Magyar-Neprajz-magyar-neprajz-2/vii-nepszokas-nephit-nepi-vallasossag-A33C/szokasok-A355/jeles-napok-unnepi-szokasok-A596/aprilis-A6D6/husveti-unnepek-A6F1/>

Diós István (főszerk.) 1993–2014: *Magyar Katolikus Lexikon* I–XVII. Szent István Társulat, Budapest.

Dobszay László 2010: *Segédlet a Psalterium latino-hungaricum nyelvi tanulmányozásához*. Egyházzenei Füzetek I./16.
MTA-TKI – Zeneművészeti Egyetem Egyházzenei Kutatócsoportja és a Magyar Egyházzenei Társaság, Budapest.

E. Abaffy Erzsébet 1992: Az igemód- és igeidőrendszer. In: Benkő Loránd: *A magyar nyelv történeti nyelvtana* I. Akadémiai Kiadó, Budapest. 104–121.

Jáki Sándor Teodóz OSB. 1974: *Musica Sacra*. k.n., h.n.

Káldy György (ford.) 1949: *Újszövetségi Szentírás a Vulgata szerint*. Szent István Társulat, Budapest.

Pelles Tamás 2001: A katolikus egyház nyelvhasználata a II. vatikáni zsinat után. *Modern Nyelvoktatás* 7. évf. 1. sz. 10–25.

Tolcsvai Nagy Gábor 2017: A múltak átalakulása: Jelentéstani és narratív lehorgonyzó módosulások a magyar múlt
időben a 18. század után. *Magyar Nyelv* 113. évf. 1. sz. 10–26. <https://doi.org/10.18349/MagyarNyelv.2017.1.10>

Nyelvemlékek az irodalom- órákon asszociatív és egyéb módszerekkel

Képiró Zsanett

Tanulmányom célja nem kevesebb, mint hagyománytörés és -őrzés egy időben. Hagyományőrzés olyan értelemben, ahogyan a nyelvemlékek tanításához viszonyulunk a kerettanterv által meghatározott középiskolai oktatásban, illetve hagyománytörés, miként a megszokott útról letérve, új módszerek felé fordulva újraalkotjuk nyelvemlékeink tanmenetbe történő illeszkedését, gyakorlatát.

Jelenlegi tapasztalataink azt mutatják, hogy a nyelvemlékismeretek átadása valós nehézségekbe ütközik a Z generáció körében, és az alfa generációs fiataloknál is hasonló kihívásokra számíthatunk. A Magyar nyelv 11. tankönyv (OH-MNY11TB) és munkafüzet (OH-11MNY11MB) azonban már reflektál a meg-

Festetics-kódex

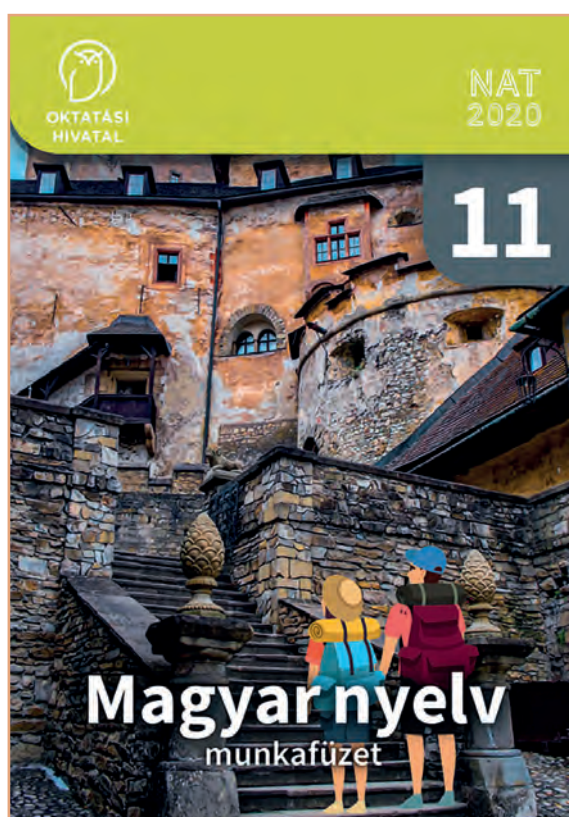
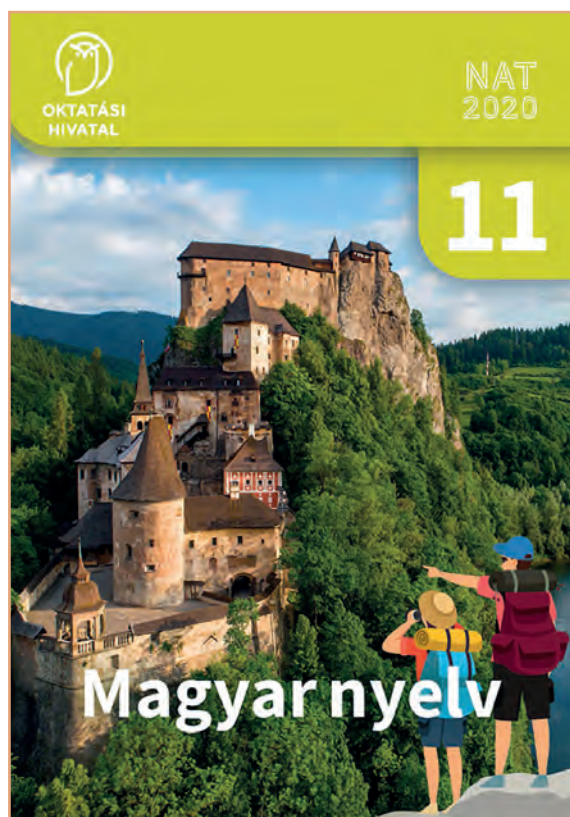
Forrás: <https://nyelvemlekek.oszk.hu/sites/nyelvemlekek.oszk.hu/files/festetics.pdf>

változott körülményekre: gazdag interdiszciplináris megközelítéssel igyekszik kapcsolatot teremteni a tanulók és a nyelvmélekek között. A feladattípusok logikus felépítésűek, a munkafüzet több esetben fogja a diákok kezét helyénvaló segítségnyújtással. A perspektívák változatosak, és külön öröm az országokon átívelő, feladatokban megnyilvánuló kíváncsi szemlélet, amely nem csupán

a nyelvmélekekről szóló részt, hanem a munkafüzet egészét áthatja.

Ezúttal egy saját, asszociatív alapon nyugvó tanítási módszert – szűkebb értelemben nézőpontot – kívánok bemutatni az irodalomórán, az irodalomhoz közvetlenül kapcsolható nyelvmélekek felhasználását kontextusba helyezve. Elgondolásom szerint ne egy adott nyelvmélek legyen a magyarnyelv-óra

középpontjában – kivéve persze a három kötelezőt, melyre a későbbiek során térek ki –, hanem a magyarnyelv-órákra tervezett ismeretet lenne szükséges kiterjeszteni irodalomórákra, valamint az irodalomórákra tervezett kerettantervi ismereteket nyelvmélekekkel is hasznos lenne összefüggésbe hozni, a két tantárgy közötti szinergiák kölcsönös kihasználásával. A magyar nyelv

Magyar nyelv 11. tankönyv (OH-MNY11TB) és munkafüzet (OH-11MNY11MB)

Forrás: Oktatási Hivatal

és az irodalom együttélése sajátossága a magyar oktatási rendszernek, a két tárgy nem különül el élesen, és az esetek többségében a nyelvelmékek-nél a gyakorlati tudás háttérbe szorul, a kötelező nyelvelmékeken túliak nem is kerülnek igazán szóba. A perspektíván kíváncsi módosítani ötleteimmel, ezekkel asszociatív lehetőségeket felkínálni a nyelvelmékek beépülésének elősegítésére.

Az oktatásügy célja továbbra is változatlan a nyelvelmékekkel kapcsolatban: a NAT-2020 értelmében az anyanyelvi kultúra, anyanyelvi ismeretekben belül a nevelési-oktatási szakasz végére a tanulónak értenie kell, hogy nyelvünk az időben folyamatosan változik, és ismernie kell a magyar nyelvtörténet nagy korszakait, kiemelkedő jelentőségű nyelvi emlékeit. A kerettanterv a következőket tartalmazza ezek elsajátítása kapcsán: 11–12. évfolyamon a *Nyelvtörténet – a nyelv változása, a nyelvrokonság kérdései, nyelvelmékek témakörnél* a teljes témára összesen hat óra áll rendelkezésre. Erre az óraszámra jelöli ki tanításra a magyar nyelv történetének főbb korszakait és néhány fontos nyelvelmékünket, melyek a következők:

A tihanyi apátság alapítólevele, Halotti beszéd, Ómagyar Mária-siralom. A nyelvelmékek definíciója szintén elsajátítandó a kerettanterv szerint.

Kísérletemhez visszatérve: ötleteket sorakoztatok fel az alábbiakban arra, hogy a kötelező nyelvelmékeken túl hogyan használhatjuk fel egyéb nyelvelmékeinket a kerettantervben meghatározott célok, fogalmak, témák elsajátításában; hogy hogyan lehet a nyelvelmékek tanításának megközelítése dinamikus, az irodalommal együtt élő, összekapcsolódó folyamat. Az ötletek megvalósíthatóságának előfeltétele a szabályozó környezet alapos ismerete (NAT-2020). Ezzel is biztosítható a tudatosság, az eredményesség – esetünkben az irodalom és a magyar nyelv kapcsolatának – előmozdítása asszociatív gondolkodással.

1. *A Biblia mint kulturális kód* elnevezésű, 9–10. évfolyam számára előírt *Zsoltárok* anyagrésznél javasolom említeni a XV. század végi – XVI. század eleji *Apor-kódexet*, hiszen zsoltárfordításokat is tartalmaz. A *zsoltárfordítás* fogalma kötelezően

elsajátítandó a tanmenet szerint. Az *Apor-kódex* három, egymástól független kézirat egybekötéséből jött létre, tehát a kéziratos jelleget is vizsgálhatjuk segítségével. Szenczi Molnár Albert 42. zsoltárának tanításakor szintén alkalmas az *Apor-kódex* az érdeklődés felkeltésére.

2. Először a *Bécsi* és a *Müncheni kódex*ben jelenik meg a mellékjeles helyesírás, amely a mellékjelek megjelenésével az 'egy hang egy jel' elvét követi. A *Bécsi kódex* – amely a XV. század középső harmadára tehető – a jelek tanításakor behozható az órára érdekességként. *A Biblia mint kulturális kód* témánál szintén felhasználható, továbbá a *bibliafordítás* kötelező fogalmának megtanítása során is, amikor Károli Gáspár Szent Biblia fordításával foglalkozunk *A reformáció világi irodalmából* című részben.

3. Az *intelem* is kötelező fogalomként jelenik meg a kerettantervben. A *Birk-kódex* (1474) kéziratában található fordí-

tások szabályokat adtak az apácáknak. A regula az általános életelveket mutatta be. A kötelezőként adott fogalmat párhuzamba hozhatjuk Szent

Istvánnak Imre fiához intézett intelmeivel az irodalomórán. A *Birk-kódex* érdekessége még, hogy intonációs jelek találhatók benne, amelyek mutatják

a hangmagasságot és hajlítást az előszóban történő előadáshoz. A kerettanterv többször kiemeli a retorikatanítás fontosságát. A retorikai ismeretek megszerzését és bővítését tűzi ki célul. A beszédfajták, a beszéd felépítése, az érvtípusok, a hatékony tárgyalástechnika kiemelt jelentőségű, illetve a tanterv elvárja a retorika mint gyakorlati ismeret alkalmazását a középiskolai oktatás végére.

4. A kódexirodalom nehézségeit a *Cornides-kódex* (1514–1519) több ízben szemlélteti. Történetmeséléssel frontálisan beszélhetünk a kódex kalandos útjáról. A *de tempore* (prédikációk) és *de sanctis* (szentek) legendagyűjteményét általa kontextusba tudjuk helyezni. Egy ún. csonka *Halottak napi beszéd* is található benne, ezért számtalan, a kerettantervben előírt mű kapcsán utalhatunk erre a kódexre. Ide kapcsolódó kötelező és ajánlott művek a kerettantervben: Kosztolányi Dezső: *Halotti beszéd*, Juhász Gyula: *Halotti beszéd*, Márai

Müncheni kódex
Forrás: Wikimedia Commons

- Sándor: *Halotti beszéd*, Reményik Sándor: *Halotti beszéd a hulló leveleknek*, és utóbbiból részlet is szerepel a memoriterek között.
5. A peregrináció folyamata bemutatásához eljuthatunk a *Döbrentei-kódex* (1508) keresztül. A kódex összeállítója és másolója Halábori Bertalan, aki a XV. század végén a krakkói egyetem magyar diákjainak jegyzékében is szerepel. A peregrináció korabeli jelentőségére, a kiemelt egyetemek ismertetésére jól használható a kódex említése. A peregrináció fontosságához kapcsoljuk a kerettantervben szereplő Janus Pannoniust és Zrínyi Miklóst. A kódexről egyébként Kazinczy Ferenc írt először (1817) a – Vörösmarty által is szerkesztett – *Tudományos Gyűjtemény*ben. Mivel Döbrentei Gábor lemásoltatta az Akadémia számára (1833), így Toldy Ferenc róla nevezte el végül a kéziratot.
 6. Az *Érsekújvári kódex* (1529–1531) a Nyulak szigetén (mai Margit-sziget) készült, domonkos apácák által. Közösségi használat volt a célja, a másoló személyét is ismerjük, Sövényházi Márta az, aki így ír benne: „Ez írásnak vége vagyon úr fiú sziletetnek utána ezerötszázharminc esztendőben vízkereszt oktaváján Sevényházi soror Márta keze miatt.” A kódex lényeges szövege Szent Katalin 4074 soros verses legendája. A *scriptor*, illetve *scriptorium* fogalmánál fel tudjuk használni ezt a kódexet is, ezzel bemutatva a másolói működést. Érdeességképpen kódexbejegyzéseket mutatva megismerhetjük őket jegyzeteik által.
 7. A *scriptorium*ra kiváló példa a *Festetics-kódex* (1492–1494) is, melyre nagy hatással volt a Mátyás király uralkodása alatt létrejött, itáliai mestereket foglalkoztató budai könyvfestőműhely. A kódexet ajándékként készítették Kinizsi Pál feleségének, Magyar Benignának. Mivel Petrarca több módon megjelenik a kerettantervben, ezért tanítása során vagy a *petrarcai szonett*nél vagy a *Daloskönyv*nél vagy a *Pó, földi kérgem* líránál érdekességképpen meg tudjuk említeni a kódex tartalmát, ugyanis Petrarca hét bűnbánati zsoltárának fordítását másolták bele. Másik érdekesség, hogy magánimádságok alkotják, melyek a korabeli igényváltozásra utalnak. Ennek okait kereshetjük együtt a tanulókkal.
 8. A *Mátyás anyja* című Arany János-verset vagy Szent László csodateteit, legendairodalmát tudjuk gazdagítani a Gyöngyösi kódex (XVI. század eleje) említésével és a hozzá kapcsolódó levelekkel, bennük a *Néhai való jó Mátyás király* (1490 után) és *Szent László-ének* szövegeivel. Mátyás királyt és a kódex témájának korabeli aktualitását Vörösmarty Mihály *Szép Ilonka* című versénél is felvethetjük, és kapcsolatba tudjuk hozni a középkori műfajokkal. Arany János *Szent László legendáját* is megközelíthetjük a kódex beemelésével. A *kró-*

nika kötelező fogalom a kerettanternv szerint. A tantervben ajánlott irodalom Káldi Márk *Képes krónikája*, amely újfent erős párhuzamba hozható a benne található csodás történetek miatt Szent László legendájával.

9. A legteljesebb középkori magyar bibliafordítást tartalmazó emlékként jelölik a *Jordánszky-kódexet* (1516, 1519). Benne Máté evangéliumának első hét levelével. Gimnáziumban a kerettanternv szerint kötelező tananyag Máté evangéliumából Jézus Krisztus születése, megkeresztelése; Jézus Krisztus tanításai: Hegyi beszéd, A magvető példázata; Passió-történet; Jézus feltámadása, tehát a kódex és a tanterv között fel tudjuk mutatni a közvetlen kapcsolatot.

10. Jókai Mór születésének 200. évfordulójára a *Jókai-kódex* (1440 körül) aktualitás, ezt követően pedig a Jókai-művek – többek között a kerettanternvben szereplő

Az arany ember – miatt marad fontos az oktatásban a róla elnevezett kódex. Magyarország a kézirat visszavásárlásával határozott lépést tett a nyelvelmé megmentésére, végül Jókai születésének 100. évfordulójára kapta az Országos Széchényi Könyvtártól a *Jókai-kódex* elnevezést – megváltoztatva ezzel korábbi nevét.

11. A *Kazinczy-kódex* (1526 és 1541 között) a Mária-kultusz kapcsán is említhető. A kódexben találjuk a *Mária haláláról, A jegyesét Szűz Máriáért elhagyó magyar királyfi története, Mária nevének betűiről* című szövegeket, melyeket az *Ómagyar Mária-siralommal* tudunk összekapcsolni. A kódexben még olvashatunk nevelő célzatú szövegeket, például *Szent Margit legendáját*, melyből részlet olvasását javasolja a kerettanternv a középkor irodalmánál. Indiai mesével is találkozunk benne, érdekességként világirodalmi kitekintésre kínálhat alkalmat.

12. A verstani gyakorlatoknál, a *hexameter* megtanításakor nem érdemes megelégedni a legkorábbi ismert magyar nyelvű hexametert tartalmazó *Könyvecske az szent apostoloknak méltóságokról* (1521) kéziratáról. A hexameter kötelező fogalom a kerettanternvben, érdekességekkel dúsíthatjuk óránkat a *Könyvecske* említésével. Másik kiválósága a kéziratnak, hogy a ma ismert legkorábbi Dante-fordítást is tartalmazza: „Ez tüzes szárnyú édes elmélkedő emberek, az tűzzel gyújtattak vala fel ahonnan az nemes virágok nevednek és az szent gyümölcsök.” Kötelező irodalom Dante Alighieri *Isteni színjátéka*, tehát a kapcsolat élővé tehető a magyar és világirodalom között.

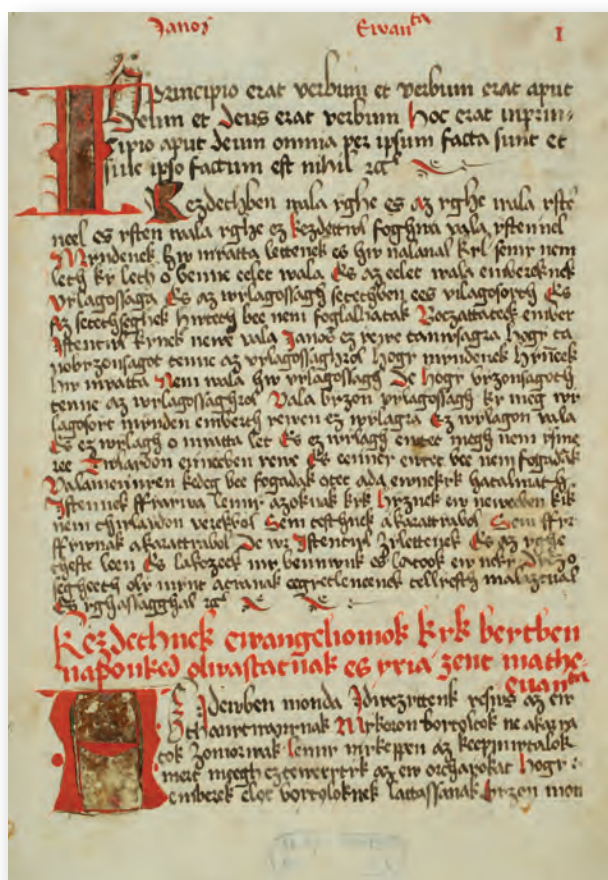
13. A XX. századi magyar irodalmi életműveknél Herczeg Ferenc *Az élet kapuja* című regénye kötelező. A műben megjelenik Bakócz Tamás is, ezért a *Lányi-kódex* (1519) és a regény között felfedezhetünk asszociációs kapcsolatokat.

A már említett középkori kódexirodalom és annak nehézségei a *Lányi-kódex* (1519) által is megközelíthetők. Átnézhetjük a kódex kapcsán, hogy milyen módokon próbálkoznak kódexadatok beazonosítására, például

nyelvtörténeti elemzéssel, a latin nyelvű szövegrészek azonosításával vagy a másolás helyének azonosítására a védőszentek ünnepéből következően.

14. A nyelv rétegződése, nyelvjárások, nyelvi terve-

zés, nyelvi normák a kevertantervi követelmények közé tartoznak. A *Lobkowitz-kódex* (1514) írók nyelvjárása erősen i-ző, ezért az északkeleti nyelvjárás egyik legrégebbi szövegének tekinthető, emiatt a sárospataki apá-

Az Érsekújvári kódex két lapja

Forrás: Wikipédia; <https://mek.oszk.hu/16300/16330/html/index.htm>

cákat tartják másolóknak. A NAT-2020 célként tűzi ki a magyar nyelv földrajzi és társadalmi tagozódásának megismerését, illetve a Kárpát-medence tíz nyelvjárási régiója jellegzetes nyelvhasználatának sajátosságai közül néhányának a felismerését.

15. Az evangéliumok tanításánál még a *Müncheni kódex* (1466) is segítségül hívható. A négy evangélium magyar fordítását tartalmazza. A kódexben a János-evangélium végén *kolofonnal* találkozunk, utóbbi definícióját tehát be tudjuk vezetni az órán.

16. Assisi Szent Ferenc *Naphimnusz*ánál találunk kapcsolatot a *Virginia-kódex* (1515) tartalmával, amelynek gerincét az As-

sisi Szent Ferencről szóló legenda-összeállítás adja. A *himnusz* egyébként is kiemelt műfaj, valamint definíció is a kerettantervben. Találkozás himnuszokkal a gimnáziumban: Kölcsey Ferenc: *Himnusz*, Nagy László: *Himnusz Minden időben*, Pál apostol *Szeretethimnusa*, Jacopone da Todi: *Himnusz a fájdalom anyáról*, tehát vannak kapcsolódási pontok.

Az eddig tárgyalt valamenyi ötlet fokozottan felkelteti tanulóink érdeklődését középkori nyelvmemlékeink iránt. Az élő beszéd részévé téve organikus és nem művi fogalmaik lesznek a nyelvmemlékekről. A feladatok és nézőpontok sokszínűsége, a kódexek helyes beépítése az irodalomórákon szinte észrevétlenül adja át a tudást.

Olykor szokatlan szempontokat mutattam, ám mégis megfontolandónak tartom ezek tudatos alkalmazását annak érdekében, hogy a nyelvmemlékek szerves részét képezzék a korszakról alkotott irodalomszemléletüknek. Feltett szándékom, hogy nyelvmemlékeink közelebb kerüljenek a Z és az alfa generációhoz. A dolgozatomban említett utakon és minden bizonnyal más módon is összhangot tudunk teremteni a nyelvmemlékek, az irodalom és a diákok között. Ezek a nyelvi emlékek a mi közös kulturális gyökereink, művelődéstörténeti alapjainkat képezik. Lelkiismereti kötelességünk ezt a köteléket visszaállítani nem csupán a már számtalanszor említett tantervi szabályozók miatt, hanem magyarnyelv- és irodalomtanári identitásunk, hivatásunk okán is. ●

Hivatkozott irodalom

Pomozi Péter – Katona József Álmos 2022: Magyar nyelv 11. Tankönyv (jelzet: OH-MNY11TB) (letölthető: <https://www.tankonyvkatalogus.hu/tankonyv/OH-MNY11TB>)

Pomozi Péter – Katona József Álmos 2022: Magyar nyelv 11. Munkafüzet (jelzet: OH-MNY11MB) (letölthető: <https://www.tankonyvkatalogus.hu/tankonyv/OH-MNY11MB>)

110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet (NAT2020) és a 2020-as NAT-hoz illeszkedő tartalmi szabályozók: Kerettanterv a gimnáziumok 9–12. évfolyamára https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat/kerettan-terv_gimn_9_12_evf

Péntek János: Nyelvész életidők, életpályák Erdélyben. Elődök, mesterek, pályatársak

Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2024, 212 oldal

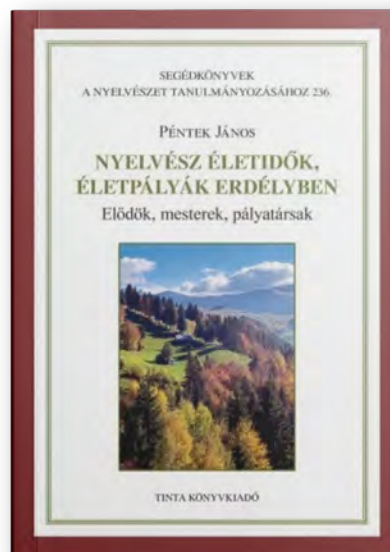
Csontos Sára

2024-ben a Tinta Könyvkiadónál látott napvilágot a Széchenyi-díjas nyelvész, néprajzkutató, Péntek János *Nyelvész életidők, életpályák Erdélyben – Elődök, mesterek, pályatársak* című kötete. A munka szervesen illeszkedik a kiadó *Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához* sorozatában korábban megjelent portrékötetekhez – többek között Szépe György *Nyelvészporték* (2013), valamint Simoncsis Péter *Nyelvészekről, nyelvészetről – 33 írás a Möbius-szalag másik oldaláról* (2017) című munkájához.

A szerző harmincnégy olyan, számára meghatározó tudós portréját és életpályáját mutatja be, akiknek – ahogyan ő fogalmaz – igazolható szellemi kap-

csolatuk volt Erdéllyel. A kötet szövegei műfajilag sokszínűek: találunk köztük születésnapi köszöntőt, kötetekhez írt előszót, gyászbeszédet és egykor megjelent újságcikket is.

„Az idő rostája igazságtalan és méltánytalan” – írja Péntek János, s ennek tudatában törekszik arra, hogy nemcsak megóvja a feledéstől elődjei és mesterei (például Apáczai Csere János, gróf Teleki József, Szabédi László, Márton Gyula) szellemi örökségét, hanem pályatársai (például Murádin László, Gulya János), tanítványai és kollégái (Keszeg Vilmos, Tánczos Vilmos), valamint útitársai (például Balázs Sándor, Somai József) életútján és személyes történeteinek keresztül

bemutassa a második világháború utáni erdélyi tudományos élet történetét és a kisebbségi helyzetéből fakadó kihívásait. A portrék révén az olvasó betekintést nyer a kolozsvári Bolyai, majd Babeş–Bolyai Tudományegyetem hungarológiai tanszékének működésébe, a kolozsvári nyelvészeti iskola nagyszabású névtani és nyelvföldrajzi kutatásaiba, az Erdélyi Magyar Szótörténeti Társaság elkészültének körülményeibe, valamint a Kolozsvári Akadémiai Bizottság tevékenységébe is. Mindezek mellett kirajzolódik, hogy miként szerveződtek közösségekké az erdélyi szellemi élet különböző intézményei,

és milyen szerepet játszottak ebben az anyasági szakmai és személyes kapcsolatok. A kötet, ha közvetve is, bemutatja a határon túli magyarság és az anyaország közötti intézményi különbségek áthidalását, mint például a Termini projektet vagy az erdélyi fiatalok tehetséggondozását szolgáló Nyilas Misi programot. Az életpályák ismertetése során Péntek János nem csupán szakmai vagy életrajzi szempontokra szorítkozik, hanem tágabb érvényű tudományelméleti és szemléleti kérdéseket is felvet. Görömbei András életműve kapcsán például azt vizsgálja, miként egyeztethető össze a tudósi

patriotizmus a tudomány nemzetközi jellegével, míg a Lőrincze Lajosról szóló írásban a nyelvművelés különböző lehetőségeiről és határaitól elmélkedik. Számos helyen esszészerű, elmélyült hangvételű szövegekkel találkozunk: a Szabó T. Attila iskolateremtő munkáját tárgyaló rész elején a beavatás és a beavató szerepét járja körül, az Útitársak fejezetben pedig Sütő András nyelvhasználatán keresztül nemcsak az erdélyi írók népies stílusának problematikáját elemzi, hanem a mezősegi ember jellemábrázolására és a ki-mondott szóhoz való mágikus viszonyára is kitér. Az utolsó, *Magamról* című fejezetben három, a közel-

múltban készült interjú olvasható a szerzővel. Ezekben nemcsak életpályájának fontos állomásait idézi fel, hanem hangsúlyosan szól a jelen és a jövő kihívásairól is: az erdélyi fiatalok magyar nyelvű oktatásának problémáiról, a gazdasági szegregáció visszafordíthatatlan következményeiről, valamint a tanárképzés nehézségeiről. A kötetet különösen ajánlom az anyaország magyaros hallgatóinak, mivel a hazai nyelvészeti képzésből fájoan hiányzik az itt bemutatott erdélyi szakemberek munkásságának alapos ismerete. Ahogy a szerző fogalmaz: „Bízni kell, bízni lehet azokban, akik utánunk jönnek.” (134) ●

Levelesláda

Hamis szavak

Buvári Márta

Egy fogyást elősegítő termék reklámja: „Viszlát, kilók! Helló,

zsír!” Elfelejtették talán, hogy a *viszlát* a *viszontlátásra* rövidítse? Viszont kívánják

láttni a leadott kilókat? A *helló* viszont az angolból átvett üdvözlés. A reklám tehát

azt sugallja, hogy örülni kell a zsírpárnáknak.

Gyakran panaszozzák, hogy drága az *albérlet*. – Mi is az *albérlet*? A főbérletől bérelt lakás vagy lakrész. Régen a legtöbben bérlakásban laktak. Ha a bérlő egy szobát kiadott másnak, az volt az *albérlet*. Fiatalok gyakran laktak így, egyetlen szobában, a mellékhelyiségeket többnyire közösen használva a főbérlettel. Ha a lakás tulajdonosa kiadja az egész lakását másnak, az mitől *al*? Egyszerűen: *bérlet*. Ha azt akarják kifejezni, hogy magánszemélytől bérelnek, nem az államtól vagy az önkormányzattól, akkor *magánbérlet*.

Az év szava alighanem a *mesterséges intelligencia*. Tükörfordítás, mi más lenne? És mivel elég hosszú, rövidítik: *MI*.

Bár az igazi sznobok az angol rövidítést használják: *AI* (ejtsd *é-áj*). Mert betűszó (BSZ) manapság mindennek kell. De egyáltalán jó-e az elnevezés? Az intelligencia nemcsak tudás, még nem is csak a következtetés képessége, hanem benne van a jó és rossz megkülönböztetése, a belátás, az érzelmi intelligencia is. Van született intelligencia. Az emberek felhalmozott tudásából, a sok mintából

összeválogatni az adott kérdésre a választ, villámgyorsan végrehajtani egy feladatot, ez nagyobb teljesítmény, mint amire egy ember képes, mégis az ember által vezérelt gépi tevékenység. A működése az agy tevékenységét utánozza, ezért *műagynak* nevezném. Ezt könnyebb kimondani, mint a mesterséges intelligenciát, és rövidíteni sem kell. (Lehetne *műész*, de az *művésznak* volna hallható vagy *gépész*, de az mást jelent.)

Az *evakuál* szó jelentése: 'kiürít'. Egy lebombázott kórházról szólva írták: „A gyerekeket más kórházakba evakuálták.” A kórházat ürítették ki, a gyerekeket nem, hanem áttelepítették, átszállították őket. Hasonlóképpen árvíz vagy földrengés esetén a lakókat kiköltöztetik.

Az *elit* szó a francia *élite* = *választani* szóból származik. Az *elit* tehát választott, kiválasztott. Régebben *elitnek* a legkiválóbb, legműveltebb embereket nevezték. De választotta-e valaki azokat, akik vagyonuk, kapcsolataik révén irányítani igyekeznek a folyamatokat, a „titkos elitet”, amely uralma alá akarja hajtani a földet?

Az *adminisztráció* nálunk nem 'kormányzat, közigazgatás'

jelentéssel honosodott meg, hanem a papírmunkát jelenti. Az *adminisztrátor* a titkárnő vagy a gépíró. „Sok az *adminisztráció*”, vagyis a papírszaporítás. Az *adminisztrál* szó szellemes magyarítása *lepapíroz*. Nem ritka, hogy egy idegen szót sajátos jelentéssel veszünk át. Újabban viszont visszatértek az *adminisztráció* szó külföldön használt jelentéséhez: 'kormányzat'. Például: „a Biden-adminisztráció”. Lehet egy szónak két jelentése, de két ilyen eltérő jelentés zavaró. Egyértelműbb volna, ha a megfelelő magyar szavakat használnák. *Vezetés*, *kormányzat*, illetve *papírmunka*, *ügyintézés*.

A *kordon* eredeti jelentése 'kötél'. Van úgy, hogy tényleg kötéllal határolnak el egy területet, de miért kell a (mozgatható) kerítést *kordonnak* nevezni? És ugyancsak *kordonnak* a rendőrsorfalat? Persze, a jelentések tágulnak, átalakulnak, a szó valamilyen hasonlóság alapján átmegy másik fogalomra. Különösen így van, ha a használók nem ismerik a szó eredetét. De hát nem volna célszerűbb a dolgot annak nevezni, ami: a köteleket *kötélnek*, a kerítést *kerítésnek*, a sorfalat *sorfalnak*? ●

40 éve írtuk:

Kürti András: Olginál landolt

– Andrea teljesen bepörgött, amikor Fecó odaszólt neki, hogy állítsa már magát takarékra. Nemsokára el is húzta a csíkot. Mindnyájan leblokkoltunk. Nem értettük, miért kapta föl a vizet.

– Nekem mindjárt bekattant. Hát Olgi miatt.

– Ő hogyan kerül a képbe?

– Múlt héten, a diszkóban kezdődött a visszaszámlálás. Fecó minden szám után Olginál landolt.

Néhány évtizeddel ezelőtt ezt a párbeszédet aligha értette volna meg magyar ember.

Legföljebb gyaníthatta volna, hogy mi is történt. Az ok könnyen megmagyarázható. Köznapi nyelvünkben

– a technika rohamos fejlődésének mellékhatásaként – elszaporodtak a műszaki jellegű kifejezések, szóképek, hasonlatok. Elsősorban a fiatalok és a középkorúak körében, akik már a motorizáció, a televíziózás, úrhajózás, elektronika világába

születtek bele. Természetes folyamat ez, amint az is, hogy egyik-másik szókép tiszta-virág-életű, míg másoknak sikerül meggyökeresedniük. Főleg azok enyésznek el hamar, amelyekeken túllép az élet. Hajdanán, ha valaki végre-valahára megértett valamit, boldogan állapítottuk meg: „Leesett a tantusz”, később: „Leesett a húsz filléres”. Most így kellene mondanunk: „Leesett a kétforintos”. De ezt már nemigen hallani. Megunta a nyelv a telefonálási díj változásait. [...]

30 éve írtuk:

**Cseres Tiborné
Ülkey Nóra: Dzsídípi, prodzsekt, produkció...**

Gyakran halljuk, főként villámnyilatkozatokban a rádióban és a televízióban a *dzsídípi*-t emlegetni. Angolul e rövidítménynek a teljes neve *Gross Domestic Product*. A tömegtájékoztatókban rendre elvont, rövidített alakjában nevezik meg, pedig a hallgatóság, a nézők zöme nem ismeri e szakkifejezés tartalmát. Miért szeretjük annyira, hogy magyar megfelelő – pl. *bruttó hazai termék*, *nemzeti össztermék* – sohasem mondunk helyette? A másik bántó kifejezés a *produkcio*, amely különösen akkor bántó, ha színházi előadásról van szó. Eredeti latin jelentése szerint: előhozás, megnyújtás. Latinból angolba átvittetve, *production* formában a jelentése: 1. termelés, feldolgozás, előállítás, gyártás; 2. termék, gyártmány; 3. irodalmi mű, alkotás; 4. felmutatás, megmutatás; 5. színrehozás, rendezés.

Miért iktattuk ki szóhasználatunkból szinte teljesen az *előadás* kifejezést, amely már 1604-ben bemutatást, szóban való ábrázolást, 1795-ben színielőadást jelentett? Végül itt van a *prodzsekt!* Ez az angol szó teljesen fölösleges, mert a magyar *terv* és *tervezet* félre nem érthető szavak, amelyek a múlt század eleje óta természetesen élnek a magyar nyelvben. Nyelvünk megmaradása érdekében fontos lenne, hogy a szakmai fogalmakat szakembereink használják magyarul, áldozzanak rá annyi fáradságot, hogy csak azt vegyék át az idegen nyelvekből, ami elkerülhetetlenül szükséges.

20 éve írtuk:

Minya Károly: A nyelvjárás és a nyelvi norma

Az egyik közismert show-műsorban a műsorvezető azon ironizált, hogy Északkelet-Magyarországon az Audi márkanévét *ódi*-nak ejtik. S bizonyára sokan emlékeznek arra a sokat emlegetett reklámra, amelyben egy

futballista így szólalt meg: „És az orrodát is *tisztícsa*”. [...] Ez a két példa csupán csepp a tengerben annak bizonyítására, hogy nálunk nem változott a helyzet: a nyelvjárásban beszélő ember nevétség tárgya, sőt még rosszabb jelzőkkel is illetik. Már is idézem Juhász Dezső nyelvészt, aki a következőképpen nyilatkozott a Magyar Nemzetnek adott interjújában: „A legtöbbet a kabarészervezők ártanak, mivel hangtanilag kutyult paródiáikkal akarva-akaratlanul a nyelvjárás beszédet imitálják, csak hogy mindig a vidéki bunkó sztereotíp figurájához kapcsolva. A hallgatóságban, ha később a köznyelv hangtanától erősebben eltérő nyelvjárás beszédet hall, a primitívség idéződik föl.” [...] A főiskolai hallgatóknak nem győzőm hangsúlyozni, hogy a nagymamát nem „báncsuk”, nem „nyelvműveljük”. Az ő nyelvjárás beszédük a suksüköléssel és anákolással együtt kifogástalan a saját kommunikációs színterükön: a szomszédokkal, a rokonsággal, a boltossal, az orvossal, a patikussal való beszélgetés, magánmegnyilatkozás során. Ha a nagymama olyan pozíciót, állást kívánna betölteni, amelyben elvárják az embe-

rek (s nem a hagyományos nyelvművelők!) az igényes köznyelvi formát, bizony el kellene sajátítania a regisztrált: a nyelvjárás beszédéről a köznyelvire. Egyébként a főiskolai hallgatókkal ez minden hétvégén magától megtörténik, hazautazva átváltanak otthoni, hazai, nyelvjárás beszédmódjukra. Ez így van rendjén. [...] 2005. október 22-én a II. egri kiejtési konferencián hangzott el, hogy a nyelvjárás iránti tolerancia Magyarországon még nem kellő mértékű. S ez nem csak azért változtatandó meg, mert a saját nyelvjárása része mindenkinek az identitásának, hanem azért is, mert a globalizálódó Európában fontos megtartani és megmutatni nemcsak az össznemzeti, hanem a táji kultúrát is, így a nyelvjárásokat is. ●

A rovatot összeállította:

Tóth Zsolt

Pontozó

Tisztelt Olvasóink!

A lap 2025. 3. számában megjelent rejtvények megfejtései:

I. Jókai-címek. 1. A tengerszemű hölgy; 2. Az új földesúr; 3. Enyim, tied, övé; 4. Szerellem bolondjai; 5. A janicsárok végnapjai; 6. Öregember nem vénember; 7. Akik kétszer halnak meg; 8. Szeretve mind a vérpadig; 9. Sárga rózsza; 10. Az arany ember; 11. Névtelen vár; 12. Mire megvénülünk; 13. Fekete gyémántok; 14. Szabadság a hó alatt; 15. Erdély aranykora; 16. Egy magyar nábob; 17. A kőszívű ember fiai; 18. És mégis mozog a föld; 19. Egy az Isten; 20. A lélekidomár; 21. A jövő század regénye.

II. Kecskerímek. 1. banya sírja – Sanya bírja; 2. lengő csiga – csengő liga; 3. fúj a szél – szúja fél; 4. házszám – száz hám; 5. heves ló – leves hó; 6. kazár bendő – bazárkendő; 7. kedves nő – nedves kő; 8. macska csaja – csacska maja; 9. pálló szár – szálló pár; 10. Feri teje – Teri feje; 11. póre dán – dőre pán; 12. rendes csaj – csendes raj; 13. róka csenget – csóka renget; 14. sáros bál – bárossál; 15. talonszitok – szalontitok; 16. szép nő – nép szó; 17. tarka bár – barkatár; 18. víg hidra – híg vidra; 19. csökkenő bőr – bőkkenő csőr; 20. papírtár – tapírpár.

III. Ördögi férfi, angyali lány. 1. Divatos; 2. Tanítás; 3. Lábazat; 4. Csarnok; 5. Ikarosz; 6. Arizona; 7. Kolibri. Az átlóban az ördögi férfi: **Dabroni**. A sorok átrendezése (4-3-1-7-2-5-6) után a másik átlóban az angyali lány: **Katinka**. A regény címe: Kárpáthy Zoltán.

IV. Szójátékos csattanó: Járgányok piacán.
Igen, uram, a műszaki állapota.

Könyvjutalomban részesültek: Bacskó József-né, Bossányi Márta, Holczer József, Kovács Erika, Kovácsné Doroszalai Ágnes, Papp Judit tanítványai (7. b. osztály), Pritz Zoltán, Schnellerné Hegedűs Erika, Tóth Sándorné, Varga Gáborné.

	A VICC CSATTANOJA	VAK-BUZZGÓ, IZGÁGA EMBER	KÓRUS-TAGOK AJKÁR ÖL ZENG	MŰZSÁK SZÁR- NYAS LOVA	TIPP ÉS MOSOLY – Fémcs csengést és csaholást hallok. Vajon mi történik odakint? – szólal meg olvasás közben az apa. A jelenlevők közül a nagyobbik gyerek reagál: – ... (Szellemes tippjét az ábrában rejtettük el.)				
TETSZETŐS									
MŰZSIKA									
KÁLYHA ONTJA									
MÉTER RÖVIDEN									
RAVASZDI ÁLLAT									
PITE-TÖLTLEK!			HÁZVÉG! BÁLI BE- OZTÁS, PROGRAM		VERSBEI ÖSSZE- CSENGÉS	ÁTLAGDÍJ	NÉHAI KOMIKA (LENKE)	PELDAUL A BI- CEP SZ	ILYEN IZÚ ATENGER VIZE
TERMÉ- SZETES									
A MULT IDŐ JELE									
A SVÁJCI FŐVÁROS		ÁLMOBAN TÁTOGÓ MÁRIA, BECÉZVE							
				SZEGED- NÉL, ÖMLIK A TISZÁBA VUK APJA					
BŐR					IME! NEHEZEN HÚZ MAGA UTÁN				HATÁR- AL- EGYSÉG
JAGGER- ENEKES									
SPANYOL- FAL									AZ ILLETO DUPLA HUZAL A KABELBEN
ÉSZAK, RÖVIDEN			EGINEK IS BECEZIK IMPORT- OLAJ!				CSELMELY EDENYE- KET MEG- TISZTIT		
... PLUS ULTRA					FÖTLEN JÁSZAI MARI SZÜ- LŐHELYE				
SVÉD AUTÓJEL									
							LAP- SZÉLEK! BECENE- VE MÁLI		FOCILAB- DÁTTO- VABBÍTÓ
KORHO- LÁS									
CSENDES OBOLI				JÁZÓ ÁLLAT ERŐSTA- ROKKLAP					
SPANYOL- ORSZÁG GEPKO- CSIJELE			BUS BÁNATOS UGYAN- CSAK						
SÚROLÁS GYÖKER- KEFEVEL									GRAMM, RÖVIDEN ISKOLA- SZOLGA
HÁJBÓL SÚL KI					BORSZÍVÓ ESZKÖZ TOJÁS- SZÉN				
TER KÖZPEI		ÖSZVÉGE! BIZONY, RÖV- DEBEN		ÜTÖS NÉ- PI JÁTEK SÖRÉT- FEM					SZEPES- SÉGI VÁROS
AZ ELBA KÖZPEI				ALKALMI TANÁR RIMÁN- KODIK					
NÉMET KIKÖTŐ- VÁROS LAKOSA						TELEFON, RÖVIDEN RÓMAI T- ES			
... HÁGO; BESZKI- DEKBELI ÁTJÁRO							LUTÉCIUM AZ ÉRC NÉMET E- REDETJE		
A TÁRGY RAGJA GRAMM, RÖVIDEN			EZ A BIZONYOS ÓFALU HATÁRAI!			ELBESZÉ- LES, RÖVIDEN URÁN			
					MAGYAR TOTEM- MADÁR NEVELŐ				
BŰNEIT PAPNAK MEG- VALLJA	A						ERZSIKE VAGY ZSÓFIKA!		

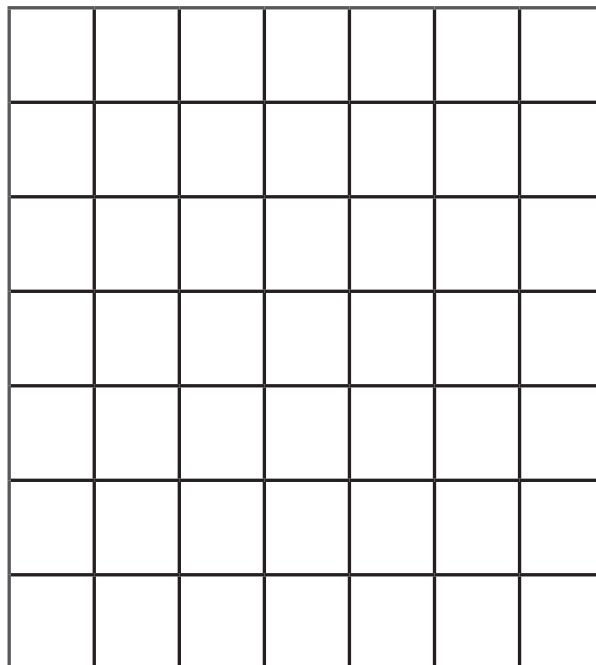
A Pontozó új feladványai

I. A tavasz virágai

- Az első 7×7-es feladványunkkal a tavaszt köszöntjük. Aki helyesen tölti ki a négyzet-rácsot, az a bal felső saroktól a jobb alsóba vezető átlóban egy színpompás tavaszi virág nevét olvashatja. A meghatározásokra felelő válaszok 1-1, tehát együtt 7 pontot érnek
- A sorok megfelelő átrendezésével a másik átló egy másik tavaszi virág nevét tárja elénk.
- A két virágnév megtalálása ugyancsak 7-7 pontot jelent. A feladványban így összesen 21 pontot lehet szerezni.

1. A keresztény vallási gyakorlatban használt kisebb templom
2. Az emberi megismerőképeség legmagasabb foka
3. A periódusos rendszer 5. csoportjába tartozó, világosszürke színű, magas olvadáspontú átmenetifém
4. Egy épület vízszintesen kiugró része, ami lehet díszítőelem
5. Megvesztegethető, pénzért vagy előnyökért cserébe befolyásolható személy
6. A hetvenes-nyolcvanas évek egyik legjobb magyar labdarúgója volt; a keresztnéve: Tibor
7. Óceánia szigetein élő nép

II. Szelek szárnyán

A másik négyzetrácsban a bal felső saroktól a jobb alsóig haladó átlóba egy forgószélfajta neve kerül, a sorok megfelelő átrendezése után a másik átlóba pedig egy párás szélé. A meghatározásokhoz illő szavakért 1-1 pont, vagyis együtt 7 pont jár, a két szélfajta neve szintén 7-7 pontot ér. Ebben a feladatban tehát összesen ugyancsak 21 pontot lehet szerezni.

1. Átmenő, két ország közt egy harmadikon keresztül lebonyolódó forgalom
2. Átrajzolva másol egy rajzot, ábrát, rendszerint másolópapír vagy hártypapír segítségével
3. Alma nagyságú déligyümölcs
4. Friss, tiszta, üdítően ható levegő
5. Olyan dolog, ami gátol, hátráltat valamit vagy valakit
6. Rendszerint fejfedőn vagy ruhán mell tájon viselt nemzetiszínű vagy más, jelképként használt színű szalagcsokor
7. A Márvány-tenger partján fekvő török város, ahol Rákóczi Ferenc és Mikes Kelemen is élt

III. Kéttucatnyi csacsipacsi

A csacsipacsiban olyan összetett szavakat vagy szó szerkezeteket várunk válaszként, amelyeknek az elemei csak kezdőhangjukban különböznek egymástól: *számárhézfogás* → *csacsipacsi*, *gyönyörű festmény* → *szép kép*. A két elem hangalakja meg is egyezhet egymással: *dühös dohányzási eszköz* → *pipa pipa*. Minden jó megoldás 1-1 pontot ér, tehát ebben a feladatban 24 pontot lehet szerezni. (És kérjük, ügyeljenek az egybe- és különírássra!)

1. a nyálkahártyának nem nagy területre kiterjedő elhalása	12. nyíltartó tok nem magáz
2. kelet-ázsiai vitorlás fáradozása	13. sajnálom Bánkomat
3. jóra való, megbízható, a forgó mozgást biztosító járműalkatrész	14. a levegő beeresztésének következetes elmulasztása
4. délkelet-európai nép tagja táncol	15. rút, alaktalan menyétféle ragadozósütemény
5. nem megbízható szerszám a gabona vagy a fű levágására	16. Szent István király rokona pihen, kikapcsolódik
6. mesés képességű szalonkaféle vízimadár	17. krumplitároló gödör széle
7. szalma, avar mint ideális állatfekhely	18. hajladozó ausztráliai kutyaféle
8. boszorkányok találkozó- vagy lakóhelye	19. vijjogó vízimadarak uralkodója
9. orosz uralkodót ért veszteség	20. apukájának a kertművelő szerszáma
10. láb lenyomatai a vízpart talajában	21. sovány, hízásra nem hajlamos kocsmáros
11. albérlőjének a hóhéra csúnya berendezés víz felhúzására	22. epeelzáródástól szenvedő hajléktalan
	23. szardíniai származású kelta énekes

IV. Szójátékos csattanó

Olvasóinknak elég a *Tipp és mosoly* című keresztrejtvény csattanóját beküldeniük. Értéke: 25 pont.

Összesen tehát 91 pontot lehet szerezni. A nyereménysorsolásba azok kerülnek be, akik legalább 80 pontot gyűjtöttek. A megfejtéseket a rovat szerkesztőjének ímélcímére (horvath.laszlo@nytud.hu) várjuk. A beküldési határidő: 2026. május 1. Eredményes fejtörést, sikeres megfejtéseket kívánnak a rovat szerzői:

Horváth László (III.), Schmidt János (IV.), Varga István I., II.)

Szerzőink figyelmébe!

Szerzőinktől alábbi rovatainkba várunk kéziratokat, híradásokat:

Édes anyanyelvünk. Az anyanyelvápolás rovata: nyelvi tanácsok, nyelvtervezés, anyanyelvi/nyelvpolitikai helyzetkép bárholonnan a Kárpát-medencéből vagy akár a diaszpórából. Terjedelem: 4000–12 000 karakter.

A nyelvtudomány műhelyéből. Közérdeklődésre számot tartó, új és/vagy kifejezetten innovatív nyelvészeti kutatások a magyar nyelv leírása, története, oktatásmódszertana és oktatástörténete, valamint kapcsolatrendszere köréből. Terjedelem: 10 000–20 000 karakter.

Hallgatói sarok. Ebben az Anyanyelvápolók Szövetsége ifjúsági tagozatának tagjai és a Kárpát-medencei magyar egyetemek magyarnyelv- és irodalomszakos hallgatói, doktoranduszai szólalhatnak meg különféle kutatási témáikban. Terjedelem: 10 000–12 000 karakter.

Könyvajánló. Számonként egy-két, maximum három, az olvasóközönségünk, tagságunk, tanáraink, fiataljaink szempontjából kifejezetten hasznos könyvújdonság bemutatása. Terjedelem: 500–1000 karakter.

Kárpáti tájakon. Élményszerű, gyakorlatias nyelvjárási anyagokat, nyelvjáráshasználati, nyelvjárásoktatási, továbbá nyelvjárás és helyi identitás kapcsolatát taglaló írásokat várunk ezen rovatunkba. Ebben a rovatban is fontosnak tartjuk az értékőrző és szemléletformáló megközelítést. Terjedelem: 4000–8000 karakter.

Hírek. Az Anyanyelvápolók Szövetsége és társszervezetei, a Magyar Nyelv Múzeuma, táboraink, kurzusaink, előadásaink, szalonjaink stb. szempontjából érdekes események képes bemutatása. Terjedelem: 300–1000 karakter.

A megadott karakterszámok szóközökkel együtt értendők.

A kéziratához tartozó, szakmailag releváns képeket, illetve javasolt illusztrációkat kérjük kiváló minőségben mellékelni, a kéziratban jelölve a kép helyét, megadva a képaláírást és a forrást.

A kéziratokat kizárólag a szerkesztő e-mail-címére kérjük küldeni:

nagy.dora@anyanyelvapolo.hu

A közlésre szánt kézirat eddig még nem publikált, jelenleg más folyóiratnál elbírálás alatt sem lévő, eredeti írásmű lehet. Az írásokat a szerkesztőség és külső szakértők lektorálják, véleményük figyelembevételével döntünk a közlésről.

Katolikus középiskolák XVII. országos helyesírási versenye a váci Apor Vilmos Katolikus Főiskolán

Gasparics Gyula

Főiskolánkon először 2008-ban fogalmazódott meg a gondolat, hogy kapcsolatrendszerünket az ország katolikus középiskoláira is kiterjesszük; így hirdettük meg a *Katolikus középiskolák országos helyesírási versenyét*. A program összeállítása során kettős cél vezérelt bennünket; egyrészt a figyelemfelhívás az anyanyelvápolás fontosságára, ezen belül is az igényes, pontos helyesírásra, másrészt pedig, hogy közelebb hozzuk egymáshoz és főiskolánkhoz is a középfokú katolikus oktatási intézmények pedagógusait, diákjait. Utóbbi kapcsán abban is bízunk, hogy a résztvevők kedvező tapasztalatai felkeltik a továbbta-

nulni vágyó fiatalok figyelmét főiskolánk iránt. Ez részben be is igazolódott: jelenleg van olyan diákunk, aki korábban még versenyzőként érkezett hozzánk, ma pedig már tanító szakos hallgatóként van jelen intézményünkben. Mindemellett a főiskola korábbi hallgatói közül néhányan már kísérintanárként érkeznek tanítványaikkal. Közel két évtizedes munkánk elismerése, hogy a katolikus középiskolák az ország legtávolabbi sarkai-ból is küldenek versenyzőket, akik a háziversenyen elért eredményük alapján jutnak el az országos döntőre.

A verseny ezúttal is az *Új Ember*, a *Keresztény Élet*, valamint a *Magyar Kurír* katolikus kiadványok cikkeiből össze-

állított tollbamondás írásából, valamint helyesírási és *j-ly*-os feladatlapok kitöltéséből állt. A versenyfeladatokat dr. Kovács Erzsébet főiskolai tanár állította össze. Amíg a diákok dolgoztak, a kísérintanárok a könyvtár olvasótermében szakmai előadást hallgattak meg. Az ez évi előadó dr. Baksa Brigitta főiskolai tanár volt. A közös ebédet kulturális műsor követte. Ezalatt a dolgozatok javítása zajlott, amiben a főiskola hallgatói is részt vettek, a vendégek részére pedig hagyományosan a Váci Bartók–Pikéthy Zene-művészeti Szakgimnázium és Zeneiskola, Alapfokú Művészeti Iskola fiatal tehetségei adtak színvonalas komolyzenei koncertet. A rendezvény

Hírek

Gasparics Gyula: Katolikus középiskolák helyesírási versenye

sikeréhez – a Rectori Kabinet vezetője és munkatársai által lebonyolított nagyon alapos intézményi szervezés mellett – azoknak a helyesírás fontossága iránt elkötelezett középiskolai tanároknak a tevékenysége is hozzájárult, akik már a kezdetek vagy hosszú évek óta hozzák diákjaikat versenyünkre.

A verseny megrendezésére idén 2025. november 13-án került sor. A megmérettetésen 20 katolikus intézmény 36 diákja vett részt. A rendezvényt dr. Zóka Katalin főiskolai tanár, rektorhelyettes nyitotta meg. A verseny az előzőekben már leírt, jól bevált forgatókönyv szerint zajlott, s a kulturális műsor zárásával

egyidejűleg megszülettek az eredmények is. Eszerint I. helyezést ért el Török Balázs, a miskolci Fráter György Katolikus Gimnázium 10. osztályos diákja; II. helyezett

lett Szuhai Ákos, a kazincbarcikai Szalézi Szent Ferenc Gimnázium 11. osztályos tanulója, az ugyancsak 11. osztályos Hegedűs Anna Judit pedig, aki az egri

Gárdonyi Géza Ciszterci Gimnáziumból érkezett, III. helyezést ért el.

A rendezvény végén dr. Zóka Katalin rektorhelyettes adta át az I. helyezettnek járó serleget, az I–III. helyezetteknek szóló okleveleket és ajándékkönyveket, valamint a versenyzőknek szóló emléklapokat.

A résztvevők ezúttal is kiemelték a pontos szervezést, a magas szakmai színvonalat, valamint a főiskolánk hallgatói és oktatói részéről megnyilvánuló vendégszeretetet. ●

Az I. helyezett: Török Balázs
Fotó Nagy Sándor

Tagjaink figyelmébe!

Változás!

A tagdíj összege 2026-ban: dolgozóknak **4000 Ft**, diákoknak és nyugdíjasoknak **3000 Ft**.

Az éves tagdíj befizethető átutalással a 11705008-20132015 számú OTP számlánkra vagy személyesen szövetségünk bármelyik hivatalos rendezvényén.

Honlapunk elérhetősége:

www.anyanyelvapolo.hu

Egy lap kézbe véve az igazi!

Kedves Olvasónk!

Lapunk előfizethető bármely magyarországi postahivatalban.

Lapunkat az Anyanyelvpolitika Szövetségének díjfizető tagjai ajándékba kapják. Ajándékozza meg ismerőseit és magát anyanyelvünk lapozható élményével!

Rövid hírek

Magyar nyelvjárások napja

Decemberben elsején immár hatodszor rendezte meg szövetségünk a Magyarországtudó Intézettel közösen magyar nyelvjárások napi nemzetközi konferenciáját az MKI konferenciatermében. A résztvevőket Dr. M. Lezsák Gabriella főigazgató asszony (MKI) és Nyiri Péter (ASz) köszöntötte. A központi téma ezúttal a család, az otthon és az iskola szerepe volt a nyelvjárások megtartásában és revitalizációjában.

M. Lezsák Gabriella megnyitója
Fotó: Gyarmati-Paor Zoltán

Fotó: Abaúji Nikolett

Varázsketyere

Januárban Sátoraljaújhelyen folytatódott az Anyanyelvi Szabadegyetem programsorozat. Az ASz Ifjúsági Tagozata hozta el *Varázsketyere* című anyanyelvi játékát a Városi Könyvtárba. A Szövetség, A Magyar Nyelv Múzeuma és a helyi könyvtár együttműködésének köszönhetően középiskolás diákok vetélkedtek a magyar kultúra napja alkalmából.

Magyar Kultúra napja a PIM-ben

A Magyar Kultúra napját január 26-án ünnepeltük a Petőfi Irodalmi Múzeum dísztermében. A népes publikumot Dr. Török Petra, a múzeum főigazgató asszonya és Nyiri Péter ASz-elnök köszöntötte. Bartók Béla Gyermekeknek sorozatából játszott zongorán Ádám András, majd Szabó András tartott emlékeztető előadást *Világ világa* címmel, nyelvemlékeink, régi irodalmi emlékeink kincsestárából. Dr. Rózsafalvi Zsuzsanna a muzeológus szemével emlékezett Jókai Mórra *Az élet és a könyvtár két nagy iskola* címen.

Fotó: Bálint Ádám

ANYANYELVEK NEMZETKÖZI NAPJA
A MAGYARSÁGIUTATÓ INTÉZET ÉS AZ ANYANYELVÁPOLÓK SZÖVETSÉGE KÖZÖS ESTJE

18.00 DR. M. LEZSÁK GABRIELLA
a Magyaradiglutató Intézet Főigazgatójának köszöntője

18.05 POMOZI PÉTER
az Anyanyelvpolók Szövetsége elnökeinek megnyitója

18.10 SZVORÁK KATALIN
(Kossuth- és Liszt Ferenc-díjas előadóművész):
Házagondolás (Palóc dallamok és mesék)

18.30 POMOZI PÉTER
(ASz, MKI Magyar Nyelvtörténeti Kutatóközpont, NKE Nemeskürty István Tanárképző Kar):
Anyanyelvünk helyzete a Kárpát-medencében ma: Mit tehetünk a magyar(abb) holnapért?

18.50 BAKONYI PÉTER
(volt melbourne-i főkonzul):
Diplomácia és a helyi magyarság kapcsolata

19.00 C. VLADÁR ZSUZA – CONSTANTINOVS KINGA
(NKE Nemeskürty István Tanárképző Kar – PPKE Történettudományi Doktori Iskola):
Nyelvhatalom és nyelvörökség az ausztráliai magyar diaszpórában

19.20 SZVORÁK KATALIN
(Kossuth- és Liszt Ferenc-díjas előadóművész):
Nőgrádi gyűjtések

2026. FEBRUÁR 24. (KEDD) 18:00
A Magyaradiglutató Intézet és az Anyanyelvpolók Szövetsége közös estje
Helyszín: 1062 Budapest, Andrássy út 64., Konferenciaterem
ELŐADÓI EST

Anyanyelvek nemzetközi napja

Már lapzártánk után, február 24-én került sor az ASz és az MKI szervezésében az MKI Andrássy úti székházában az anyanyelvek nemzetközi napja alkalmából rendezett estre, melynek témája a magyar nyelv Kárpát-medencei helyzete és kilátásai, illetve az ausztráliai magyar diaszpóra helyzete volt. Az estet Szvorák Katalin előadóművész részben saját gyűjtésű palóc dallamai és meséi tették felejthetetlenné.

Szvorák Katalin. Forrás: ASz

Az ASz ifjúsági tagozatának hírei

Péchy Blanka-emléknap

Az Anyanyelvpolók Szövetsége Ifjúsági Tagozata 2025. november 29-én ismét megrendezte a Péchy Blanka-emléknapot, amelynek a Baár-Madas Református Gimnázium adott otthont. Az ország legtávolabbi pontjairól érkező diákok öt kategóriában mérték össze tudásukat: vers- és prózamondó verseny, szépkiejtési verseny, helyesírási verseny, kiejtésjelölési verseny, nyelvjáték-csapatverseny. A nagy hagyományokkal rendelkező esemény több, mint tanulmányi verseny, tiszteltetés a *Beszélni nehéz!* mozgalom alapítójának, Péchy Blankának a munkássága előtt.

Fotó: Sztankovits Réka

Penna Program gálaest – nyelv és kommunikáció a közösségért

Az Anyanyelvapolók Szövetségének szegedi csoportja 2025 végén életre hívta a *Penna Program*

Fotó: Mihalik András

Alapítvány – nyelv és kommunikáció a közösségért elnevezésű civil szervezetet, amelynek két fő célja van: kifejezni, hogy a nyelv a társadalom egységének egyik legfontosabb eszköze, illetve a dél-alföldi régióban érvényre juttatni az anyanyelvapolók céljait. Az alapítvány bemutatására december 10-én került sor egy gálaest keretei között, amelynek díszvendége Szakonyi Károly Kossuth- és József Attila-díjas író volt, és fellépett Vajda Júlia Liszt Ferenc-díjas opera-énekesnő is.

Nyelv és társadalom hallgatói szemmel

Nyelv és társadalom hallgatói szemmel – ezzel a címmel jelent meg az ASZ Ifjúsági Tagozatának tanulmánykötete 2025. december végén, amelyben az *I. Nyelv a társadalomban* tudományközi hallgatói konferencia résztvevői, magyarországi egyetemisták jegyezték le tudományos eredményeiket a nyelvvel és a kommunikációval összefüggő témakörökben. Az Ifjúsági Tagozat célkitűzése, hogy tevékenységét tudományos eredményekre alapozza, ezért fontos a hazai kutatók, ifjú tudósok megszólítása és tevékenységük bemutatása az olvasóközönségnek.

Fotó: Sztankovits Réka

Karácsonyi adománygyűjtés

2025 karácsonyán második alkalommal került sor az Ifjúsági Tagozat adománygyűjtésére, amely során Magyarország valamennyi tájegységéből, több mint 2000 db mesekönyvet, valamint gyermek- és ifjúsági könyvet gyűjtöttünk össze és juttattuk el partnereinknek, akik a könyveket nehéz sorsú gyermekeknek adományozták az ünnepek idején, hogy ezzel segítsük gyógyulásukat, javítsunk körülményeiken, és örömet szerezzünk nekik a szeretet ünnepén. A gyűjtésre tizenhat oktatási intézményből érkeztek könyvek. Az adományokat a Gyermekleukémia Alapítvány, a Heim Pál Országos Gyermekgyógyászati Intézet – Gasztroenterológiai és Nefrológiai Osztály, a Kiss Csillag Közhasznú Alapítvány, a Mézeskalács Jótékonyági Egyesület, a Mikulás-gyár és a Református Szeretetszolgálat fogadták.

Fotó: Sztankovits Réka

A híreket írta: Márton Richárd

ANYANYELVÁPOLÓK
SZÖVETSÉGE

Kárpátalja magyar kulturális szervezetei idén is megrendezték magyar kultúra napi rendezvénysorozatukat koszorúzásokkal, Jókai-emléktábla-avatással, kiállítás-megnyitókkel és a beregszászi Európa Házban tartott hagyományos díjátadó gálával és értelmiségi fórummal. Az ASz elismerő okleveleit Moritz László tagtársunk adta át. Idén ismét a fórum vendége volt Dr. Szili Katalin Kárpát-medencei autonómiaügyekért felelős miniszterelnöki főtanácsadó asszony, aki köszönetet mondott kárpátaljai magyar nemzettársainknak azért, hogy ezekben az embert próbáló, nehéz időkben is kitartanak, és ragaszkodnak szülőföldjükhöz.

Fotók: Szemere Judit

